

BAKIOKO HIZTEGIA

Zati honetan orain arteko gaietan ondo ezin txertatu izan ditugun berbak paratuko ditugu hasieran, orokorra deritzon azpiatalean. Adjektiboak, aditzondoak eta aditzak geroago. Azken lau ataletan Bakioko euskararen gramatikaren gainerako zertzelada batzuk emango ditugu. Gai hau askozaz sakonago ikertu behar dena jakin arren, bertako jatorrizko berbetari buruzko zidurri hauek bide erakusgarri izan gurako lukete.

20. OROKORRA

Atal honetako berbak ezin sartu izan ditugu arteragoko ataletan, izan ere, batekoak baino gehiagokoak izan daitezke; halandaze, hona hemen denak jarraian.

abidxadie, abidxedie: abiada

abioye: hegazkina

afesiñoa: zaletasuna

agirikie: agirika

aguantie: iraupena

akabue: azkena

alagorien: alogeran

aldardidxe: alderdi, alde

alegiñe: ahalegina

alegrantzie: alegerantza

alkar poderoso: elkar poderoso

“orixe alkar poderoso, ama, gure ama poderoso egon san, aitxe beño lelau il sen, da gero aitxe il txe gero eskondu nitzen ni” - (horixe elkar poderoso, ama, gure ama poderoso egon zen, aita baino lehenago hil zen, eta gero aita hil eta gero ezkondu nintzen ni)

“alkar poderoso esan gure deu, gizonak emon dotzola poderie andrieri, ta usaba beran moduen dala usandrie” - (elkar poderoso esan gura du, gizonak eman diola poderea andreari, eta ugazaba beraren moduan dela ugazaba andrea)

alrrebes: alderantziz

amaidxerie: amaiera

andigunie: handigunea

andikeridxe: handikeria

antza: antza

antzekoa: antzekoa

apesiñoa: zaletasuna

ardurie: ardura

argitxasune: argitasuna

arotzeidxe: arotzeria

arreglue: konponketa

arrikoa: harrikoa

asikerie: hasikera

asufrie: azufrea

atentziñoa: adimena

atrebentzidxe: ausardia

atxakidxe: aitzakia

bakasiñoak: oporrak

bakie: bakea

balidxo: balioa

baretasune: baretasuna

barrabana: barrabana

barrakoye: barrakoaia

bayetz: baietz

beginyasiñoa: begindazinoa

berbakunie: berbakunea

berbetie: berbeta

berbie: berba

bertzoa: bertsoa

biejie: bidaia

bierra: beharra

bikotie: bikotea

billurre: bildurra

“Bermiora dxoateko enbrak eusokoak batzen siren, nik entzun dot, eta bata bestieri errekadu itxen nire amama bixi sen an ori beño goratxuau, itxen errekadue ia bermiora badoas alkarreas, se billurre diresla” - (Bermeora joateko andreak auzokoak batzen ziren, nik entzun dut, eta bata besteari errekadu egiten nire amama bizi zen han hori baino goratxoago, egiten errekadua ea Bermeora badoaz elkarregaz ze bildur direla)

biximodue: bizimodua

boluntaridxo: bolondresa

borondatie: borondatea

bueltie: buelta, itzulia

damutasune: damutasuna

deidxe: deia

demandie: borroka, istilua

desbardintasune: desberdintasuna

desgrasidxe: ezbeharra

deskantzue: deskantsua

diferentzidxe: diferentzia, desberdintasuna

dilijentzie: dilijentzia

diputasiñoa: aldundia

diskusiñoa: eztabada

doye: dohain

BAKIOKO HIZTEGIA

"jente bertzolaridxe egon san, jente bertzolari txe umieri igual, bertzolaridxe ixen bear deu, doye euki bear deu, kasu baterako nik estekot doirik, beres bear da doye, orrek itxeko, orrek etorridxe deke ona, beres dxatorko orreri." - (jende bertsolaria egon zen, jende bertsolari eta umeari igual, bertsolariak izan behar du, dohaina eduki behar du, kasu baterako nik ez daukat dohainik, berez behar da dohaina, horiek egiteko, horiek etorria daukate ona, berez datorkio horri)

dudie: ezbaia
dultze kajie: dultze kaxa
dxokerie: joera
ebanisteridxe: ebanisteria
edadie: edade, adina
edakerie: edakera
edukasiñoa: heziketa
edur fabrikie: elur fabrika, izotz fabrika
egala: hegala
egidxe: egia
erderie: erdara
errakuntzie: errakuntza
errasoye: arrazoia
errastue: lorratza
erregalue: oparia
erreidxe: erraia, marra
errentie: errenta
errespetoa: begirunea
errestie, erristie: errieta
erreuniñoa: batzarra, bilkura
erronkie: erronka, aupada
errue: errua
esaerie: esakera
esakerie: esakera
esakunie: esakunea
esetz: ezetz
esinikusidxe: ezinikusia
esintasune: ezintasuna
esiñe: ezina
esixena: ezizena
eskupekoa: eskupekoa
esperantzie: esperantza, itxaropena
estranjeridxe: estranjeria
etorkerie: etorkera
etorridxe: etorria
etzealdatza: etxe aldatza
"etzealdatza da, etzetik jeneroak, esate baterako, nik erosten dot an etze bat, lenengo jeneroak ara eroatie" - (etxe aldatza da, etxetik gauzak, esate

baterako, nik erosten dut han etxe bat, lehengo gauzak hara eroatea)

autobusie: autobusa
autoridadie: autoritatea
fabrikie: fabrika
faltie: falta
famie: fama, ospea
fetoa: ganora, ipitxua
formie: irudia, itxura
ganie: gogoa
ganorie: ganora
gantxoa: gantxoa
garbikusidxe: garbikuzia
garbitxasune: garbitasuna
garrotie: garrote, egurra
gasteridxe: gazteria
gastetasune: gaztetasuna, gaztaroa
gastue: gastua
gerrie: gerra, gudua
geusie: gauza
goraberie: gorabehera
gorrotoa: gorrotoa
gosamena: gozamena
grasidxe: grazia
gudaridxe: gudaria
guraridxe: guraria
gusurre: gezurra
igordidxe: igurdia
ikurriñie: ikurrina
ikusiesiñe: ikusiezina
ilusiñoa: ilusioa
inportantzidxe: inportantzia, garrantzia
intentziñoa: intentzinoa
inyarra: indarra
inyerra: indarra
"gastetxuten edo katarrotxu bet koxuten deuenien eta gero inyerrik es igual botateko ta, ta sarrari pasetan dake ba edadera fuerte doasenien ba inyerra gitxi deukienien" - (gastetxotan edo katarrotxo bat hartzen duenean eta gero indarrrik ez igual botatzeko eta, eta zaharrei pasatzen zaie ba edadera fuerte doazenean ba indarra gutxi daukatenean)
iñosentekeridxe: inuzentekeria, lelokeria
iñusentekeridxe: inuzentekeria
ipitxue: ipitxua
"ipitxue, formalidede apur bet artuixu, ipitxue" - (ipitxua, ganora apur bat har ezazu ipitxua)
"ipitxuek, lenau esate siren orrek, formalidedie, ipitxue trentiñe apur bet

BAKIOKO HIZTEGIA

artu edo formalidedie" - (ipitxuak, lehenago esaten ziren horiek, ganora, ipitxua trentina apur bat hartu edo ganora)

ipuiñe: ipuina

istutasune: estutasuna

"katarroa dekolako bere itxen ixen du ba, ikopasakas, ardauagas egosi, eta a artu, geu pe inyu te, ikopasak, sikuek egosi, ardauagas, da gero a ameko sera kentzeko, istutasune kentzeko, sarritxen!" - (katarroa daukalako ere egiten izan dugu, ikopasakaz, ardauagaz egosi, eta hura hartu, geuk ere egin dugu eta, ikopasak, sikuak egosi, ardauagaz, eta gero hura hamengoo zera kentzeko, estutasuna kentzeko, sarritan)

itxurie: itxura

itzulapikoa: itsulapikoa

ixena: izena

"bera teko ixena txarra baye txarridxe da geuserik munduen dauenik onena, ori beño pisti klase obarik esta" - (berak dauka izena txarra baina txerria da gauzarik munduan dagoenik onena, hori baino piztia mota hoberik ez da)

ixentasiñoa: izendazioa

jeneroa: gauza

juergie: parranda

kajie: kaxa

kamioikedie: kamiokada

kanbidxoa: aldaketa

kantue: kantua

kantziñoa: kanta

kargue: kargua

karta dxokoa: karta jokoa

kasan: ehizan

klasie: klasea, mota

kolorie: kolorea

komenentzie: komenentzia

konbertzasiñoa: elkarrizketa

kondesioa: baldintza

konfidxantzie: konfidantza

konforme: ados

konparasiñoa: gonbarazioa

konpetentzidxe: konpetentzia, lehia

kontrakoa: kontrakoa

kontrie: kontra

kontue: 1. kontua, istorioa. 2. kontua

konsejue: aholkua

koplie: kopla

kostunbrie: ohitura

kuntzumo: kontsumoa

labankadie: labankada

lagune: laguna

laguntziñoa: laguntasuna, laguntza

laprastadie: laprastada

lapurre: lapurra

lastasune: lastasuna

lastimie: lastima

lebie: leba, ardura

liburue: liburua

lodidxerie: lodiera

lotzie: lotsa

madariketue: madarikatua

maldesiñoa: madarikazioa

mamiñe: mamia

martxie: martxa

memoridxe: oroimena, gogoia

meritxue: meritua

mesedie: mesedea

modue: modua

moskorra: mozkorra

motie: ezizena, desizena

mundue: mundua

nastie: nahastea

ofesidxoa: ogibidea

odamendidxe: hondamendia

ordie: ordea

ostasune: hoztasuna

ostatue: ostatua

ostie: ostea

palisie: jipoia

papela: papera

pasadisue, pasaisue: pasadizua

pentzamentue: pentsamendua

preparamentue: prestakuntza

prest: prest

pikie: pikea

posa: poza

premidxoa: saria

prisionerue: preso

promesa: agindua

puntie: punta

puntue: puntua, zerozer egiteko une egokia

sabalerie: zabalera

saindxe: txanda

satidxe: zatia

segun: segun

segurantzie: segurantzia

seminaridxoa: seminarioa

sinifikantzie: esangura

sobrie: sobrakina

soldadue: soldadua

BAKIOKO HIZTEGIA

soldaduskie: soldadutza
soñue: soinua
takarradie: takarrada
tamañue: tamainua
telebisiñoa: telebista
telefonoa: telefonoa
testigue: lekukoa
traisiñoa: traizinoa
tranpie: tranpa
trasie: itxura
tratue: tratu
turrune: turruna, tuteda
txarrikeridxe: txerrikeria
txistue: txistua
txorrakeridxe: txorrakeria
ugerrunie: ugerrunea
umetasune: umetasuna, umezaroa
uniñoa: batasuna
upiñe: ipuina
urtekerie: irteera

21. ADJEKTIBOAK

Atal honetan adjektibo bakunak eta eratorriak biltzen ditugu, amaieran adjektiboaren erabilerari buruzko adibide batzuk ere emango ditugu.

aberatza: aberatsa
afesiñedue: zalea
agune: aguna
alegrie: alaia
alperra: alperra
altie: altua (f)
altue: altua
amaitxuesiñe: amaituezina
amotza: amotza
andidxe: handia
andikidxe: handikia
antzue: antzua
apartekoa: apartekoa
apatza: apatza
apesiñedue: zalea
aproposa: aproposa
aproposkoa: aproposkoa
argala: argala
argidxe: argia
ariñe: arina
armiñe: armina, beroari buruz esaten da bero larria denean.
arroa: harroa
artesa: arteza

asala: azala, sakonaren kontrakoa
askenengoa: azkenengoa
askorra: hazkorra, tente
aspaldikoa: aspaldikoa
asule: azula, urdina
bajue: baxua
bakana: bakana
bakarra: bakarra
baltza: beltza
bardinantzekoa: berdin antzekoa
bardingoa: berdingoa, ertaina
bardiñe: berdin
barie: barea
barrabasa: barrabasa
barridxe: berria
begibakarra: begibakarra
begiepela: begiepela, begikune tristekoa
begikoa: begikoa
begiñorra: beginorra, uzkurra
begitrabesa: begitrabesa, betokerra
bellegidxe: beilegia, horia
berbaldune: berbalduna
berbartune: berbartuna, berbaltua, tartamutua
berdie: berdea
bidxorra: bihurra
bigune: biguna
biribille: biribila
biskoa: betokerra
biskorra: bizkorra
bixidxe: bizia
defuntie: difuntua (f.)
defuntue: difuntua
derriorra: derrigorra
desesune: desezaguna
diferentie: desberdina
dotorie: dotorea
drogoso: drogoso, bihurria
dxakana: jakana, txarto eta gutxi jaten duena
dxasekoa: jasekoa, itxurakoa
ederra: ederra
elegantie: dotorea
entzungorra: entzungorra
epela: epela
errubidxo: ilegorria
eseune: ezaguna
eskasa: eskasa
eskerronekoa: eskerronekoa
eskertxarrekoa: eskertxarrekoa
estimedue: estimatua
famadue: famatua, ospetsua

BAKIOKO HIZTEGIA

famosoa: ospetsua	makala: makala, gaixoa
fasille: erraza	makarra: makarra, txikarra, eskasa
fiñe: fina	mankue: besamotza
freskoa: freskoa	maskal andidxe: andrazkoei buruz esaten da, mardoak direla adierazteko
fuertie: indartsua	merkie: merkea
fumalaridxe: erretzailea	meye: mehea
garbidxe: garbia	mingotza: mingotsa
garratza: garratza	miskiñe: mizkina
gasa: gaza, geza	moraue: moratua
gasidxe: gazia	morenoa: beltzarana
gastie: gaztea	morroskoa: morroskoa
gatxa: gaitza, zaila	motela: motela
geixokidxe: gaixokia	motza: motza
giputze: giputza	mutue: mutua
gogorra: gogorra	nagosidxe: nagusia
gordiñe: gordina	nausidxe: nagusia
gorra: gorra	oba: hobe
gorridxe: gorria	oidalakoa: handia
gorriskie: gorriska	oidalau: handia
gosekille: gosekila	okerra: okerra
goso: gozoa	ona: ona
guapie: polita	oskille: hozkila
igerra: igerra, labetik pasatukoa	ostantzekoa: osterantzekoa
iguala: berdina	ostantzien: osterantzean
illune: iluna	papau: papaoa, kokoloa
istue: estua	politxe: polita
itzela: itzela	potetangoa: nontzeberria
itzue: itsua	sabala: zabala
karue: garestia	sakona: sakona
koitxaue: koitadua	salie: zalea
koitxedie: koitadua (f)	santarra: zantarra
koitxedue: koitadua	sapala: zapala
koixoa, koxoa: herrera	saparra: zaparra
kokoloa: kokoloa	sarra: zaharra
kristona: kristorena	sasipekoa: sasipekoa, lotsorra
labana: labaina	saskela: zikina
laburre: laburra	satarra: zatarra, motza
larridxe: larria	selebrie: xelebrea
laskiñe: laskia	seleidxe: zelaia
lasue: lasua	seridxo: serioa
latza: latza	seye: xehea
leune: leuna	sietza: zintzoa
ligorra: lehorra	sikue: sikua
lisue: laua	sisiposoa: zizipozoa
lodidxe: lodia	sitxela: zitala
loidxe: lohia, zikina	soroa: zoroa
lotza galdukoa: lotsa galdukoa	sorrotza: zorrotza
lusie: luzea	sorribistue: zorribiztua
lusingie: luzenga	suridxe: zuria
madariketue: madarikatua	surre: zuhurra
majje: polita, izakera onekoa, begikoa (f)	tartamutue: tartamutua, berbartuna
majoa: polita, izakera onekoa, begikoa	

BAKIOKO HIZTEGIA

trankille: lasaia
tristie: tristea
tuertoa: begibakarra
txarra: txarra
txikerra: txikarra
txikidxe: txikia
txistoso: txistosoa
ulegorridxe: ilegorria
umedue: hezea
urdiñe: zurbila
urrekoa: hurrengoa
urren: hurrengoa
urrengoa: hurrengoa
ustela: ustela
utze: hutsa

21.1. ADJEKTIBO ERATORRIAK

-RENGO

akaburengoa: akaburengoa
atzerengoa: atzerengoa
berengoa: beherengoa
gorengoa: gorengoa

-TZU

asurtzue: hezurtsua
guretzue: guratsua
inyartzue, inyertzue: indartsua
lañotzue: lainotsua
mamintzue: mamitsua
pisutzue: pisutsua

-BARRI

dxadxo barridxe: jaioberria
eskon barridxe: ezkonberria

-SALE

okelasalie: okelazalea

-BAKOA

aginbakoa: haginbakoa
bixerbakoa: bizarbakoa
ganorabakoa: ganorabakoa
gasbakoa: gazbakoa
geixobakoa: gaixobakoa
kakobakoa: kakobakoa
lotzabakoa: lotsabakoa
mendebakoa: mendabakoa
metxerubakoa: metxerubakoa
trentinbakoa: trentinbakoa
ulebakoa: ilebakoa

-AR/-TAR

armintzarra: armintzarra
bakidxotarra: bakiotarra
bakiostarra: bakiotarra
basotarrak: basotarrak
biskaitarra: bizkaitarra
busturitxarra: busturiarra
emerandotarra: emerandotarra
gaticarra: gaticarra
gernikarra: gernikarra
itxostarra: itsastarra
kanpotarra: kanpotarra
mañotarra, mañutarra: mañutarra
mungidxarra: mungiarra
yatabarra: jatabarra

-TI

billurtidxe: bildurtia
eskertidxe: ezkertia
eskoitidxe: eskoatia
eskumatidxe: eskumatia
gusurtidxe: gezurtia
moskortidxe: mozkortia
negartidxe: negartia

-DUN

alabadune: alabaduna
arantzadune: arantzaduna
bibotedune: biboteduna
bixerdune: bizarduna
botoidune: botoiduna
burudune: buruduna
doidune: dohainduna
dxatune: jatuna
erdeldune: erdalduna
euskeldune: euskalduna
kakodune: kakoduna
kaskabeldune: dindirriduna
puntedune: puntaduna
puntiledune: puntiladuna
txirikillodune: txirikiloduna

-ZKO

andraskoa: andrazkoa
ariskoa: harizkoa
arriskoa: harrizkoa
bereskoa: berezkoa
burdiñeskoa: burdinazkoa
burniskoa: burdinazkoa
egurrezkoa: egurrezkoa
erderaskoa: erdarazkoa
gixoneskoa: gizezkoa

BAKIOKO HIZTEGIA

kañaberaskoa: kanaberazkoa
kristeleskoa: kristalezkoa
lanaskoa: artilezkoa
liñoskoa: lihozkoa
lurreskoa: lurrezkoa
narruskoa: narruzkoa
olaskoa: oholezkoa
oleskoa: oholezkoa
siskoa: zihizkoa
trapuskoa: trapuzkoa

-ZTO

babastoa: babaztoa
bixerdoa: bizardoa
sapastoa: zapaztoa
sapastonie: zapaztona
saskeldoa: saskeldoa
sorrystoa: zorritztoa

-GARRI

antojagarridxe: antojagarria
baragarridxe: baragarria
barregarridxe: barregarria
billurgarridxe: bildurgarria
komenigarridxe: komenigarria
lotzagarridxe: lotsagarria
negargarridxe: negargarria

21.2. PREDIKATU OSAGARRIA

Predikatu osagarria, "izan" aditzarekin dela, edo "egon" aditzarekin dela, mugatzailearekin edo mugatzaile barik agertzen da; "izan" aditzari dagokion galdekaria "selau" dugu eta, berriz, "egon" aditzari dagokiona "selan":

- *ori garras dau (hori garratz dago)*
- *ori estau makal (hori ez dago makal)*
- *estau orren argal (ez dago horren argal)*
- *errekie loi dau (erreka lohi dago)*
- *beskaridxe gasi dau (bazkaria gazi dago)*

Izena predikatu osagarri gisa erabiltzen denean mugatzaile barik agertzen da; adibidez:

- *ori abade dau Bermion (hori abade dago Bermeon)*
- *nire nebie pastore dau Amerikan (nire neba artzain dago Amerikan)*
- *ori kridxedú bota deure (hori morroi bota dute)*

- *aitxe lotu sen alargun (aita lotu zen alargun)*

21.3. GRADUATZAILEAK

Konparaketak egin behar direnean, *-en*, *-ago*, *-egi* eta *-txu* graduatzaileak eta euron bidez osa daitezkeen lokuzio desberdinak erabiltzen dira.

- EN graduatzailea erabiltzen den gehienetan izenari *-rik* kasu marka eransten zaio; adibidez:
  - *ori de mutillik gastiena (hori da mutilik gazteena)*
  - *ori de neskarik lodidxena errikoa (hori da neskarik lodiena herrikoa)*
  - *ori de andrarik sarrena (hori da andrarik zaharrena)*
  - *aborto geixoa ixete san len txarrena (aborto gaixoa izaten zen lehen txarrena)*

Graduatzaile honen bidez ondoko adibideetan agertzen diren moduko lokuzioak egiten dira:

- *ekarri bear da al danik txikerrena (ekarri bear da ahal denik txikarrena)*
- *umietan andidxena au de (umeetan handiena hau da)*
- *enbran artien gastiena esta etorri (andren artean gazteena ez da etorri)*
- *barrikek imiñi ondo, alik onduen (barrikak ipini ondo, ahalik ondoen)*

-AGO graduatzailea gure barietatean “-ao” edo “-au” dugu:

- *ori andidxaoa da (hori handiagooa da)*
- *ori txikerraoa da (hori txikarragoa da)*
- *olan txarrau dau (holan txarrago dago)*
- *selemiñek gurien euki seuen, alderdi betetik txikerragoa ta bestetik andidxaoa (zeleminak gurean eduki zuen, alderdi batetik txikarragoa eta bestetik handiagooa)*
- *meide bikooa bata txikerragoa, garidxentzako txikerraoa ta artoantzako andidxaoa (neurri bikooa bata txikarragoa, gariarentzat txikerragoa eta artoarentzat handiagooa)*

Graduatzaile honen bidez egin daitezkeen lokuzioetan, adjektiboari erasten

BAKIOKO HIZTEGIA

zaizkionak ez eze, euron pareak, kantitate alorrean erabiltzen direnak, ere ikusiko ditugu:

- *errodxe baño baltzao da ori (erroia baino beltzagoa da hori)*
- *ona beño bere obie ixen ei sen (ona baino ere hobea izan ei zen)*
- *ni su beño gastiaoa nas (ni zu baino gazteagoa naiz)*
- *ni peño gedxau ekar dosu suk (nik baino gehiago ekarri duzu zuk)*
- *orrek geu peño gitxiau artu deu (horrek guk baino gutxiago hartu du)*
- *ori asko erresau da (hori asko errazagoa da)*
- *ekarri deure asko gedxau (ekarri dute asko gehiago)*
- *erosi deure asko gitxiau (erosi dute asko gutxiago)*
- *senbet eta gitxiau obeto (zenbat eta gutxiago hobeto)*
- *senbet eta gedxau ekarri obeto (zenbat eta gehiago ekarri hobeto)*
- *semet eta gorau obeto ikusten da (zenbat eta gorago hobeto ikusten da)*
- *ekarri bear da senbet eta txikerrau obie (ekarri behar da zenbat eta txikerrago hobea)*
- *semet eta ume gitxiau obeto (zenbat eta ume gutxiago hobeto)*
- *lenau semet eta urdai lodidxau gurau (lehenago zenbat eta urdai lodiagoa gurago)*
- *oin semet eta gitxiau gurau deurie (orain zenbat eta gutxiago gurago dute)*
- *ori gerorau andidxau da (hori gerorago handiagoa da)*
- *ori gerorau te sarrau da (hori gerorago eta zaharragoa da)*
- *ori gerorau gatxau da (hori gerorago gaitzagoa da)*

"-egi" graduatzailea adjektiboari erantsita erabiltzen den arren, berau ez da aukera bakarra, ondoko adibideetan agerten den moduan:

- *lar andidxei da (lar handiegia da)*
- *txarrei dau (txarregi dago)*
- *ori lar txikerra da (hori lar txikarra da)*
- *ori lar oneidxe da (hori lar onegia da)*
- *lar txarreidxe da (lar txarregia da)*
- *lar ondo inyeure (lar ondo egin dute)*

"-txu" atzizkia beste bariedade batzutako "samar"en ordean erabiltzen da; adibidez:

- *eta ostxu badau beste alderdire (eta hoztxo badago beste alderdira)*

Konparazioaren muina berdintasuna adieraztea denean "beño" eta "gañe" erabiltzen dira; adibidez:

- *au seurie beño ona da (hau zeurea gaina ona da)*
- *au etzie a beño sarra da (hau etxea hura gaina zaharra da)*
- *orrek dxan deu anaidxien gañe (horrek jan du anaiaren gaina)*

21.4. MAILA ADITZONDOAK

Adjektiboaren maila aldatzeko, gorago ikusi ditugun graduatzaileak ez eze, maila aditzondoak ere erabiltzen dira:

- *estau orren argal (ez dago horren argal)*
- *ori apur bet lodidxe da (hori apur bat lodia da)*
- *ni enas ain lodidxe (ni ez naiz hain lodia)*
- *su esara aiñ altue (zu ez zara hain altua)*
- *au apur bét bero dau (hau apur bat bero dago)*
- *ori bastante andidxe da (hori nahikoa handia da)*

Adjektiboaren maila aldarazteko erabiltzen den beste era bat dugu adjektiboa bera errepikatzea; adibidez:

- *one tires dekiesenak orridxek berbe berde berde berdiek (hauek dira dauzkatzenak orriak berde berde berde berdeak)*
- *flamitxie da sabal sabal sabala, ogi biribil sabal sabala, istu istue (pamitxea da zabal zabal zabala, ogi biribil zabal zabala, estu estua)*

22. ADITZONDOAK

22.1. MODUA

abidxedan: abidan

agiri-agiridxen: ageri-agerian

agiridxen: agerian

BAKIOKO HIZTEGIA

andan: andan
antzien: antzean
aparte: aparte
ariñeketan: arineketan
asarre: haserre
ariñ: arin
bardinantzien: berdin antzean
banan: banan
banan banan: banan-banan
bare: bare
bare-bare: bare-bare
beintzet: behintzat
beleuniko: belauniko
bestala: bestela, ederto
bete-betien: bete-betean
betiko les: betiko lez
bides-bide: bidez bide
dana dala: dena dela
dana dalako: dena delakoa
dan-dana: den-dena
dandarres: dandarrez
dardakadan: dardakadan
erdera: erdaraz
erderas: erdaraz
eurberien: aurbeheran
eurgoran: aurgoran
euskera: euskaraz
euspes: ahozpez
geldi: geldi
geldi-geldi: geldi-geldi
gureta: gurata
jeneralien: orokorrean
justo-justo: oztaz-oztaz
itzelien: itzelean
kasik: kasik
kontus: kontuz
kuriso: kontuz
libre: libre, aske
maja: ondo, itxura onean
mesedes: mesedez
mies: mehatz
negarres: negarrez
onien: onean
prisas: presaz
sakadies: sakadiz
segidxen: segituan
segurantzien: ziur antzean
seguru: ziur
surrut: zurrut
trabes: trabes
txantxetan: txantxetan
txarrien: txarrean

22.1.1. MODU ADITZONDO ERATORRIAK

-IK
alperrik: alperrik
aratiñik: aratinik
bakarrik: bakarrik
baltzik: beltzik
baraurik: baraurik
beterik: beterik
bixirik: bizirik
geixorik: gaixorik
geldi esiñik: geldi ezinik
geldirik: geldirik
ixilik: ixilik
makalik: makalik, gaixorik
oiñutzik: oinutsik
osorik: osorik
posik: pozik
sutunik: zutunik, zutik
utzik: hutsik

-TO/-DO
ederto: ederto
obeto, ogoto: hobeto
ondo: ondo
politxo: polito
txarto: txarto

-KA
abidxadaka: abiadaka
aginke: haginka
agireka: agiraka
agurke: agurka
alorike: uluka
apurke: apurka
apurke apurke: apurka-apurka
arraka: harraka
arrantzaka: arrantzaka, zurrunka
arrosike: aharrausika
aska: hazka
barreka: barreka
besaka: besaka
bolaka: bolaka
bueltaka: bueltaka
dingiliske: dingilizka, dilindan
eperdike: eperdika
erostaka: erostaka
erpeka: erpaka
eusike: ahausika

BAKIOKO HIZTEGIA

garagarraka: garagarraka
geldike: geldika
girrintzeka: irrintzika
intzirike: intzirika
istrukuluke: asto gainean edo joatea hankak zabal-zabalik
kantaka: kantaka
koixoka: herrenka
miauke: miauka
musturke: muturka
ostikeka: ostikoka
pelotaka: pilotaka
poparreka: popaerreka
teupedaka: taupadaka
txirinbueltaka: txirinbueltaka
usinke: usainka
ustrukuluke: istarkuluka

-RO

astiro: astiro
barrero: berrero
geldiro: geldiro
lusero: luzero

22.2. KANTIDADEA

ainbeste: hainbeste
"nik estekotes ainbeste urte" - (nik ez dauzkat hainbeste urte)
"orrek esteko ainbeste ganadu edo ainbeste bai" - (horrek ez dauka hainbeste ganadu edo hainbeste behi)
ainbet: hainbat
"neu pere ainbet in yoas orretarikoak" - (neuk ere hainbat egin ditut horietarikoak)
"ori ainbet urte dire gero" - (hori hainbat urte dira gero)
apur bet: apur bat
"oin pentzu apurtxu bet emoten dxakie" - (orain pentsu apurtxo bat ematen zaie)
"gastai apur bet emon doskue bakotxari" (gaztai apur bat eman digute bakoitzari)
"au apur bet bero dau" - (hau apur bat bero dago)
"ori apur bet lodidxe da" - (hori apur bat lodia da)
arien: arean, zertxobait, apur bat
asko: asko
"Bakidxon pase dana orixe da ba beraniantiek asko etorte ixen die" -

(Bakion pasatu dena horixe da ba udatiarrak asko etortzen izan dira)
"amen gurien kerixe asko ixete san" - (hamen gurean geriza asko izaten zen)
bastante: nahikoa
"ori bastante andidxe da" - (hori nahikoa handia da)
dana: dena
"sueri astu dxatzuen dana" - (zuei ahaztu zitzaizuen dena)
eskandalue: asko
"mendixen badaus, goixetan mendire, noperak gure deuen lekuen eta ingeruetan, goixetan en jeneral, eta geur gedxau, se geur e, txakurre dabill eskandalue, geur gedxau in bear da mendixen" - (mendian badagoz, goizetan mendira, norberak gura duen lekuan eta inguruetan, goizetan gehienetan, eta gaur gehiago, ze gaur, txakurra dabil derditxe, gaur gehiago egin behar da mendian)
eurres: eurrez, ugari
gedxau: gehiago
"ni peiño gedxau ekar dosu suk" - (nik baino gehiago ekarri duzu zuk)
"senbet eta gedxau ekarri obeto" - (zenbat eta gehiago ekarri hobeto)
gedxenak: gehienak
gitxi: gutxi
"bai seuk gurosunien esaetzen, se antza gitxi eretxi dotzesu dxan tzutena" - (bai zeuk gura duzunean esan zion, ze antza gutxi eretzi diozu jan dizudana)
"gitxitxen lotuten da lo" - (gutxitan lotzen da lo)
"egun gitxitxen egonas Bilbon" - (egun gutxitan egon naiz Bilbon)
"au terrenoa metro gitxikoa da" - (terreno hau metro gutxikoa da)
"onegas deku egun gitxitxerako" - (honegaz daukagu egun gutxitarako)
gitxiau: gutxiago
"senbet eta gitxiau obeto" - (zenbat eta gutxiago hobeto)
"orrek geu peiño gitxiau artu deu" - (horrek geuk baino gutxiago hartu du)
"erosi deure asko gitxiau" - (erosi dute asko gutxiago)
gitxienez: gutxienez
gitxienetik: gutxienik
gusti: guzti

BAKIOKO HIZTEGIA

"atxiñe estratza txarri betzuk egote sien eskiña gustidxetan" - (antzina estratza txerri batzuk egoten ziren eskina guztietan)

"txakoliñe egote san etze gustidxetan edo gedxenatan" - (txakolina egoten zen etxe guztietan edo gehienetan)

konpleto: osotoro

lar: lar

"lar andidxei da" - (lar handiegia da)

"lar ekarri deure" - (lar ekarri dute)

"okela lar dxan deure" - (okela lar jan dute)

"porru lar ekar deure" - (porru lar ekarri dute)

larregidxe: larregi, lar

makiñe bat: makina bat

"makiñe bat dxo du" - (makina bat jo dugu)

"makiñe bat ekar dot nik an" - (makina bat ekarri dut nik han)

naidxe: nahia, zenbatgura, asko

naikoa: nahikoa

"naikoa dosu ori" - (nahikoa duzu hori)

"egidxe esaneskero naikoa da" - (egia esanez gero nahikoa da)

"eta, ser pase dxatzu ba? iditxoak agertu dire, ta jainkoan etzien agertu gizona, bai naikoa edan ta ostien" - (eta, zer pasatu zaizu ba? iratxoak agertu dira, eta jainkoaren etxean agertu gizona, bai nahikoa edan eta ostein)

oidales: oidalez, asko, ugari, nahikoa

orrenbeste: horrenbeste

"nik estekot orrenbeste diru" - (nik ez daukat horrenbeste diru)

"estekotes orrenbeste urte" - (ez dauzkat horrenbeste urte)

22.3. GAINERAKOAK

adi: adi

antzera: antzera

barridxen: berrian, berriz, atzera

benetan: benetan

derrigor: derrigor

eurki: aurki, hurrean

ganera: gainera

lapurretan: lapurretan

orres ganera: horrez gainera

sano: sano

seguro antzien: ziur antzean

sietz: zehatz, zeharo

sikeran: sikeran

23. HOTS BERBAK

danga: danga

di-da: di-da

dxa: dza, golpearen zarata

dxi-dxa: dzi-dza

farraaa: garandukeran garauak egiten duen zarata

karra-karra: itsas antzarren zarata

kia: bai zera

klon-klon: klon-klon

marra-marra: marra-marra

parraaa: garandukeran garauak egiten duen zarata

parra-parra: parra-parra

ri-ra: ri-ra

ta: ta

tantarran-tantarran: zentzerradetan tanka barruko harriek egiten duten zarata

txilin-txilin: txilin-txilin

txiri-txiri: txiri-txiri

txi-txi-txi: txi-txi-txi

24. ESKLAMAZIOAK

alan ekarri: halan ekarri

ara: hara

ara beixu: hara begira

arradxo: arraioa

au geldi: hago geldi

bai, sera: bai zera

bake bada: bake bada, jangoikoak gura balegi

ene: ene

enei: enei

epa: epa

eufue: aupadaka

joe: joder

joño: koño

fijo: ziur

grasidxe: eskerrak

"grasidxe etor sarena!" - (eskerrak etorri zarena!)

jangoikoarren: jangoikoarren

karo: jakina

majo: majo

mutik pes: mutik ere ez

ño: ño

BAKIOKO HIZTEGIA

plaut: plaut, jausikeran esaten da

listo: listo

sentelle: zentaila

ta kitxu: eta kito

kask: kask

keba: bai zera

sentaille: zentaila

sikue: ziplo, seko

teutik pes: tutik ere ez

turrun: turrun, tuteda

txarri ostidxe: txerri ostia

25. POSPOSIZIOAK

alboan: alboan

"nire alboan dxesarri de, eskerretara dxesarri de" - (nire alboan jazarri da, ezkerretara jazarri da)

antza: antza

"onek aitxen antza deko" - (honek aitaren antza dauka)

antzekoa: antzekoa

"ori nire antzekoa da" - (hori nire antzekoa da)

arte: arte

artien: arte, artean

barik: barik

"a igual bapere barik lotzie san" - (hura igual bat ere barik lotzen zen)

"orrek itxostxoridxe errire sartzen direnien ardure barik egon, ointxe bere denpora txarra tatos" - (horiek itsas txoriak herrira sartzen direnean ardura barik egon, oraintxe ere eguraldi txarrak datoz)

"Deustu barik, gero an gabarran pasetan sana Lutxanara" - (Deustu barik, gero han gabarran pasatzen zena Lutxanara)

barru: barru

"iru egun barru etorko dire" - (hiru egun barru etorriko dira)

"aste bete barru allegeta daus emen" - (aste bete barru ailegatuta dagoz hemen)

beño: baino

"bi beño estotes ekarri" - (bi baino ez ditut ekarri)

"etzien estau ama beño" - (etxean ez dago ama baino)

beño: baino

"au esta berdie asule beño" - (hau ez da berdea urdina baino)

"ori esta emekoa Gernikekoa beño" - (hori ez da hemengoa Gernikakoa baino)

beste: beste

"suk nire beste diru dekosu" - (zuk nire beste diru daukazu)

"orrek nire nebien beste dxan deu" - (horrek nire nebaren beste jan du)

bille: bila

"aitxen bille dxoan dire" - (aitaren bila joan dira)

falta: falta

ganerako: gainerako

"sen ganerako?" - (zeren gainerako?)

ganien: gainean

"orren ganien inyu berba" - (horren gainean egin dugu berba)

gañe: gaina, adina, beste:

"orrek dxan deu anaidxien gañe" - (horrek jan du anaiaren gaina)

grasidxe: eskerrak

"trena koxu gendun grasidxe nebieri" - (trena hartu genuen eskerrak nebari)

ixen esik: izan ezik

"dxoan dire danak anaidxie ixen esik" - (joan dira denak anaia izan ezik)

kontra: kontra

"beran kontra daus" - (beraren kontra dagoz)

lakoa: lakoa, langoa

"argi mutille lakoa da ori" - (argi mutila lakoa da hori)

lau: lako, lango

"seuk lau biarra inyot" - (zeuk lako beharra egin dut)

lekuen: lekuan, ordez

"lengusuen lekuen nebie etor san" - (lehengusuaren lekuan neba etorri zen)

moduen: moduan

"bertzo moduen botaten dxaken" - (bertso moduan botatzen zitzaion)

"baye dxisturi moduen eskapate idxien" - (baina jutzuria moduan eskapatu ei zuen)

modukoa: modukoa

"ni nas sure modukoa" - (ni naiz zure modukoa)

"espada urdiñe da eulidxe modukoa" - (ezpata urdina da eulia modukoa)

BAKIOKO HIZTEGIA

26. ADITZAK

26.1. ADITZ BAKUNAK

aberastu: aberastu
abiseu: abisatu
abrosidu: abrozidu, aspertu
aditxu: aditu, begiratu
afeteu: eragin, afektatu
agertu: agertu
agindu, aginyu: agindu
aginyu: 1. agindu. 2. opatu, eskaini
aguanteu: 1. iraun 2. eutsi
aixetu: haizatu
akabeu: akabatu, amaitu
akordeu: gogoratu
alargundu: alargundu
alboratu: alboratu
alkartu: elkartu
alkileu: alokatu
allegeu: heldu, ailegatu
altxekitxu: gaztaineri ebaki bat egitea
altzeu: altxatu
altziketu: gaztaineri ebaki bat egitea
amaitxu: amaitu
amarreu: lotu
amaseu: amasatu, orea egin
amateu: amatatu
amorrotu: amorratu
amurrutu: amorratu

“Beste bat aitxek esate idxena, andra bat, orrexen bertzolaridxen ama, ba egon sien artadxorran, eta txakurre etor dxaken eta, bera on san satza sabalduten, soloan sardieas, sardieas sabalduten, etor dxaken ta txakur amurrutuari agotik sartu tzen sardie” - (Beste bat aitak esaten ei zuena, andra bat, horrexen bertsolariaren ama, ba egon ziren artojorran, eta txakurra etorri zitzaion eta, bera egon zen satsa zabaltzen, soroan sardeagaz, sardeagaz zabaltzen, etorri zitzaion eta txakur amorratuari ahotik sartu zion sarda)

“Amurrutu estaitxesan txakurreri emoteko, biribilek ixete sien ogidxek, ta lelengo asikerie, aulantxe, aulantxe beste ingerutxu, a asikerie, gortan dxen aitxek edo nausidxek, erresetasales maireko, lelengo errosaridxo ta gero, maidxen dxateko erreseu, eta a , ogi bereinketue esaten dxaken areri, eta selan beste ixen

bat? ogi salatue esaten dxaken be bai” - (Amorrutu ez daitezen txakurrei emateko, biribilek izaten ziren ogiak, eta lehenengo hasikera, haolantxe, haolantxe beste ingurutxo, hasikera hura, gordetzen zuen aitak edo nagusiak, errezatzen zen legez mahairako, lehenengo errosarioa eta gero, mahaian jateko errezatu, eta hura, ogi bedeinkatua esaten zitzaion hari, eta zelan beste izen bat? ogi salatua esaten zitzaion ere bai)

anditxu: handitu

antojeu: nazkatu

antzutu: antzutu

“Txalik estekienien a, itxeko dauela antzutute dau, da ostantzien be antzutu itxen dire denporiegas” - (Txahalik ez daukatenean, egiteko dagoela antzututa dago, eta osterantzean ere antzutu egiten dira denboragaz)

apainyu: apaindu

apareu: aparatu

aparteu: apartatu, banandu

aplasteu: zapartu

aprobeu: aprobatu

aprobetxeu: baliatu, aprobetxatu

apurtu: apurtu

arrakalatu: arrakalatu

arrankeu: erauzi

arraskeu: arraskatu

arrasteu: narraztu

arregleu: konpondu

artu: hartu

asarratu: haserretu

asi: 1. hasi.2. hazi

asmeu: sentitu, asmatu

astilletu: arrakalatu

astu: ahaztu

atara: atera

aterpetu: aterpetu

atertu: atertu

atrebidu: ausartu

atxurtu: atxurtu

atzeratu: atzeratu

bajatu, bajetu: jaitsi, bajatu

baloreu: baloratu

baltzitxu: belztu, baltzitu

banandu: banandu

bardinyu: berdindu

baretu: baretu

barrunteu: barruntatu, sentitu

batidu: irabiatu

BAKIOKO HIZTEGIA

batiretu: bateatu
batu: batu
bautiseu: bataiatu
begitxu: begiratu
beratu: beratu
berdetu: berdetu
bereinketu: bedeinkatu
berotu: berotu
beskaldu: bazkaldu
bete: bete
betetu: bete
bidxortu: bihurtu
bigundu: bigundu
billurtu: bildurtu
biskortu: bizkortu
bistu: biztu
bota: 1. bota.2.bidali
broteu: erne
bustertu: buztartu
buelteu: bueltatu, itzuli
damutu: damutu
deitxu: deitu
desaparesidu: desagertu
desbardiniyu: desberdindu
desiñ: desegin
deskantzeu: deskantsatu
detenidu: atxilotu
dobleu: tolestu
domiñeu: menperatu
dxabon: jagon, zaindu
dxaboneu: xaboiztatu
dxadxo: jaio
dxagi: jagi
dxagon: jagon
dxakiñ: jakin

HURA	HAI EK
dakitx	dakitxes
dakik	dakixek
daki	dakix
dakigu	dakigus
dakixu	dakixus
dakixue	dakixues
dakidx(i)e	dakidx(i)es

ALUKUTIBOAK	
HURA	HAI EK
dxakidxet	dxakidxesat
dxakik	dxakixek
dxakiguk	dxakigusek
dxakidxiek	dxakidxiesak

dxalgi: jalgi
dxan: jan

dxantzi: jantzi
dxausi: jausi
dxesarri: jzarri
dxebetu: jabetu
dxaurti: jaurti, jaurtiki.
dxeksi: jausi
dxo: jo
dxoan: joan

noa	nadxoak
oa	
doa	dxoak
goas	godxasak/goasak
soas	
soasie	
doas	dxoasak

dxokatu: 1. postura egin. 2. .karta jokoan ibili, aritu
dxorratu: jorratu
dxosi: josi
ebai: ebaki, ebagi
edan: edan
edxen: igan, igon
egon, eon, on: 1. egon. 2 itxaron

nau	nadxaok
au	
dau	dxaok
gaus	gadxasak
saus	
sausie	
daus	dxaosak

egosi: egosi
eidxo: eho
eiñ: egin
ekarri: ekarri

HURA	HAI EK
dakat	dakates
dakak	dakasak
dakar	dakarras
dakargu	dakargus
dakasu	dakasus
dakasue	dakasues
dakardie/dakarr(i)e	dakarr(i)es

ALOKUTIBOAK	
HURA	HAI EK
dxakat	dxakatas
dxakak	dxakasak
dxakauk	dxakausak
dxakarriek	dxakarriesak

ekiñ: ekin

BAKIOKO HIZTEGIA

eldu: heldu, umotu
emon: eman
enamoreu: maitemindu
enbarkeu: enbarkatu, ontziratu
engantxeu: engantxatu
ensayeu: entsaiatu
entereu: enteratu
enterreu: ehortzi
entregeu: eman
entzun: entzun
epeldu: epeldu
erabili: erabili

HURA	HAIEK
dabilt	dabiltes
dabilek	dabixek
dabill	dabix
dabilgu	dabilgus
dabiltzu	dabiltzus
dabiltzue	dabiltzues
dabillie/dabile	dabilles

nabillie (haiek-ni), sabilzies (haiek-zu)

ALOKUTIBOA	
HURA	HAIEK
dxabilt	dxabiltesak
dxabik	dxabixek
dxabilguk	dxabilgusek
dxabilliek	dxabilliesak

eraiñ: 1. erein. 2. eragin. 3. eragin faktitiboa
erakutzi: erakutsi
eralgi: eralgi
eran: eroan
erantzi: erantzi
erantzun: erantzun
eratz: 1. eratzi. 2. eraitsi, jaitsi
erdibitxu: erdibitu
erdu, erdusie: erdu, erduzie; etortzeko agintera moduan erabiltzen dira.
eretxi: eritzi, iritzi
"esetu dosue Sabino deritxon bat?" (ezagutu duzue Sabino deritzon bat?)

HARI	ALOKUTIBOA
deritxet	dixeritxet
deritxek	
deritxo	dixeritxok
deritxu	dixeritxuk
deritxesu/deitxesu	
deritxesue	
deritxe	dixeritxiek

eroan: eroan

HURA	HAIEK
daroat/dorot	daroates
daroak	darosak
daroa/doro	daroas
daroagu	daroagus
darosu	darosus
darosue	darosues
darue	darues

darotzo (hark-hari-hura)

ALOKUTIBOA	
HURA	HAIEK
dxaroat	dxaroatasak
dxarok	dxarosak
dxaroguk	dxarogusek
dxaruek	dxaruesak

erosi: erosi

erre: erre

errebeseu: bota, errebesatu, goitik egin

erregaleu: erregalatu, opaldu

erregeu: ureztatu, ura egin

errementeu: lehertu

erreseu: otoitz egin, erregutu

erresulteu: erresultatu

errimeu: parajetu, gerturatu

esan: esan

HURA	ALOKUTIBOA
diñot	dxiniñot
diñok	
diño	dxiniñok
diñogu/diñu	dxiniñoguk
diñosu	
diñosue	
diñue/diñoeye	dxiniñuek

diñoste (hark-niri), diñotzut (nik-zuri), diñotzo (hark-hari), diñostesu (zuk-niri), diñosku (hark guri), diñoskus (hark-guri-p.)

esetu: ezagutu

esistidu: existitu, izan

eskapeu: ihes egin

eskatu: eskatu

eskei: eskegi

eskondu: ezkondu. Ezkontzeko tratua eginda ostean hautsiz gero honako hau egiten ei zen

"Espadau traturik, palu beteas emon erropari, eta erropak gero armaridxoan sartu, ta San Migel pasetan sanien espasan etorten, erropari emon emonak iñ ta armaridxora." - (Ez badago

BAKIOKO HIZTEGIA

traturik, makila bategaz emon arropari, eta arropak gero armarioan sartu, eta San Migel pasatzen zenean ez bazen etortzen, arropari eman emanak egin eta armarioa)

“*Bai bai, orduen itxen dere, eskondu beño lelau, ba, alkar batu eta beskari bet edo olan*” - (*Bai bai, orduan egiten dute, ezkondu baino lehenago, ba, elkar batu eta bazkari bat edo holan*)

“*Tratue bai esetu dot, guri etxaku tokeu ikustie familidxen baye, tratue itxen bai - eta se tratu egiten san? - eurek euretara ba, ser emon alkarreri edo orixe - eta ori eskribidu egiten zan edo aos egiteren? - agos, eskribidu barik agos - eta tratua apurtueskeronen? - barridxe itxe san*”

“*Gure ama, esango tzut, Bilbon egon san a, (...), an dxoanta serera, Bilbora eran dxien ta an gastetatik, eta gero, eskonduteko edo seretik in beño lelau, aitxek, aitxe, lotu sen alargun te etzera etor bear dxen, esantzien a, etzekoak, se pena ule politxekas oin pañelu imin biarra, se etorrieskero aldiera pañelu imin bear ixete san*” - (*Gure ama, esango dizut, Bilbon egon zen, (...), han joanda zerera, Bilbora eroan zuten eta han gaztetatik, eta gero, ezkontzeko edo zeretik egin baino lehenago, aitak, aita, lotu zen alargun eta etxera etorri behar zuen, esan zioten, etxekoek, ze pena ile politakaz orain zapia ipini beharra, ze etorritz gero baserrira zapia ipini behar izaten zen*)

eskribidu: idatzi

estutu: estutu

etorri: etorri

nator	nadxatok
ator/etor	
dator	dxatok
gatos	gadxatosak
satos	
satosie/satose	
datos	dxatosak

dxatost (hura-niri), dxatorko (hura-hari), dxatorku (hura-guri)

etxaron: itxaron

etzi: eutsi

euki: eduki

HURA	HAIEK
dekot/deket	deko(d)as/dekotes
dekok	dekosak
deko	dekos
deku	dekus
dekosu	dekosus
dekosue	dekosues
deukie/dek(i)e	dekies

dekotzet (nik-hari-hura), dekotziet (nik-haiei-hura), nekesan (nik-haiek iragana), euken (hark-hura iragana)

ALOKUTIBOA	
HURA	HAIEK
dxekoat	dxekoatas
dxekok	dxekosak
dxekuk	dxekusek
dxekiek	dxekiesak

eukiñ: eduki

eusi: hautsi

eustu: haustu

eutzi: eutsi

"oneri dautzola beste geuse ba tau" (honi dautsola beste gauza bat dago)

falteu: faltatu

fermenteu: garrastu

filtreu: iragazi

froteu: igurtzi

fumeu: erre

galantu: galantu

galaso: galarazo, galazo, debekatu

galason: galarazo, galazo, debekatu

galdorostu: galdoroztu

galdu: galdu

gandrostu: galdoroztu

garandu: garandu, aletu

garatu: garatu

garbitxu: garbitu

gardatu: gardatu, artilea gardaz landu

garrastu: garrastu

gasitxu: gazitu

gatzatu: gatzatu, ura gatzatu

geixotu: gaixotu

gitxitxu: gutxitu

goberneu: gobernatu

gogortu: gogortu

gorde: gorde

gorritxu: gorritu

gortu: gortu

gosatu: gozatu

gosetu: gosetu

gosotu: gozotu

BAKIOKO HIZTEGIA

gusteu: gustatu

ibilli: 1. ibili. 2. erabili

nabill	nabidxek
abill	
dabill	dxabik
gabiltzes	gabiltzesak
sabiltzes	
sabiltzese	
dabiltzes	dxabiltzesak/dxabixek

idibidxeu: irabiatu

idxen: igan

igerri: igarri

igordi: igurtzi

igertu: igertu

igurdi: igurtzi

igurtzi: igurtzi

ikeratu: ikaratu

ikesi: ikasi

ikisi: ikasi

ikuski: ikusi

ikutu: ikutu

ill: hil

illundu: ilundu

imiñi: ipini

inkeu: inkatu

insulteu: iraindu

intereseu: interesatu

iñ: egin

iñusentetu: inuzentetu

ipiñi: ipini

irebasi: irabazi

iribidxeu: irabiatu

irekatzi: irakatsi

iri: ireki, zabaldu

irigi: ireki, zabaldu

irikiñ: irakin

iruli: irauli

istutu: estutu

itxagon: itxaron

itxeron: itxaron

itxi: utzi

itxidon: itxaron

itxo: ito

itxon: itxaron

itxun: etzan

itxundu: etzan

itzutu: itsutu

ixartu: itzartu

ixen: izan

ixerratu: izarratu

ixi: itxi

kabidu: sartu, eden

kaldeu: galdeatu, burdina berotu

kanbidxeu: aldatu

kanteu: kantatu

“Ta a pere umiek lo itxeko bere kante itxen tzien, eta umiek a, ume asko, eta ak kantetan tzien segun umie tausen lo, bera kantetan, ta bakixu ordun dxateko bere es lar ta, entretenitako kante itxen tzien, ta kanteu, eta selan lo lotze sien, eroate idxesan bana-banan oire” - (Eta hark ere umeek lo egiteko ere kantatu egiten zien, eta umeak, ume asko, eta hark kantatzen zien segun umeak dagozen lo, berak kantatzen, eta badakizu orduan jateko ere ez lar eta, entretenitzeko kantatu egiten zien, eta kantatu, eta zelan lo lotzen ziren, eroaten ei zituen banan-banan ohera)

kantzeu: nekatu

kapeu: irendu, kapatu

kargeu: kargatu

kargutu: kargutu

kauskitxu: kauskitu

kendu: kendu

kikildu: kikildu

kimatu: kimatu, gimatu

kiñeu: kinatu

kobreu: kobratu

koipesteu: koipeztatu

koidxu: hartu

koixu: hartu

kolokeu: ezarri

komulgeu: komulgatu

konfeseu: autortu

konfundidu: okertu

konpeseu: autortu

konpondu: konpondu

kontesteu: erantzun

konteu: 1. kontatu. 2. zenbatu

konturetu: konturatu

konturotu: konturatu.

kontzerbeu: kontserbatu

kordatu: kordatu, txortatu

korridu: korritu

kosteu: kostatu

koxi: hartu

koxu: hartu

kuixu: hartu

kureu: ondu, heldu

labreu: laiatu, landu, harria ere labratu egiten da.

BAKIOKO HIZTEGIA

laburtu: laburtu	pikeu: 1. haginka egitea, sugeek, mamarroek, e. abarrek. 2. xehatu, txikitu
lagundu: lagundu	piŕeu: pisatu
lañotu: lainotu	podeu: inausi
larritxu: larritu	pregunteu: itaundu
laseu: lasatu, nasaitu	prentzeu: prentzatu
laskitxu: lardaskatu, laskitu	prepareu: prestatu
lasutu: lasatu, nasaitu	presenteu: aukeztu
leidu: irakurri	presteu: prestatu
leitxu: lehitu	prijidu: prijitu, frijitu
libreu: libratu	proibidu: galarazo
limetu: limatu	pustu: puztu
lisutu: lisutu	sabaldu: zabaldu
loditxu: loditu	sainyu: begiratu, zaindu, sorotsi
loitxu: lohitu	sakatu: sakatu
lokatu: lokatu	salbeu: salbatu
lotu: gelditu, lotu	saldu: saldu
lotzatu: lotsatu	salteu: saltatu
makaldu: makaldu, gaixotu	sapaldu: zapaldu
makiñetu: makinatu, goldatu	sarratu: zarratu
manejeu: manejatu	sartu: sartu
mantenidu: mantendu	satitxu: zatitu
marietu: zorabiatu	satzitxu: satsitu
martxeu: joan	segidu: segitu
megidu: neurtu	sentidu: 1. sentitu, barruntatu. 2. behia txahala egiteko paratzen denean sentidu egiten da
mendeu: mendatu	separeu: banandu
miestu: mehaztu	sepilleu: zepilatu
misketu: mizkatu	serratu: zerratu, itxi
mogidu: mugitu	siketu: sikatu
mogitxu: mugitu	sillotu: zulatu
mosinyu: muzindu, urdindu	siñestu: sinestu, sinetsi
moteldu: moteldu	sobreu: sobratu
mutilyu: mutildu. 1. ilea ebaki. 2. ardiei ilea eratzi	soldu: zoldu
mututu: mututu	solteu: soltatu
nasteu: nahastu	sorrostu: zorroztu
nonbreu: izendatu	suerteu: suertatu
obligeu: behartu	sulotu: zulatu
odoldu: odoldu	suritxu: 1. zuritu, azala kendu. 2. zuritu, zuri egin
ofresidu: agindu, opetsi	surtu: zuhurtu
okertu: 1. okertu.2. okertu, gaiztotu	suseratu: suseratu
oki, okin: eduki	sutundu: zutundu
olgeu: olgatu	tapeu: tapatu
ondata: hondatu	taseu: tasatu
oratu: oratu	tinyatu: tindatu
osatu: osatu	tiretu: tiratu
ostu: 1. ostendu 2. ostu	topeu: topatu
otzitxu: hotzitu, hoztu	trabestu: trabestu
pageu: ordaindu	trageu: 1. irentsi.2. tragatu, piztiak hil, tragatu, akabatu
pareu: paratu, jarri	
parkatu: parkatu	
paseu: pasatu	
pentzeu: pentsatu	

BAKIOKO HIZTEGIA

triskeu: birrindu, triskatu
txikertu: txikartu, txikitu
txikitxu: txikitu, txikartu
txotxatu: txotxatu
txupeu: lamiskatu
ugertu: ugertu
ukusi: ikusi
ukutu: ikutu
ulertu: ulertu
unteu: gantzutu, koipea eman, bazitan egin
urdinyu: urdindu
urrutu: urratu
urten: irten
urtu: urtu
useu: erabili
usteldu: usteldu
utzitxu: hustu
uxetu: uxatu

26.2. EGIN

adarka iñ: adarka egin, murruka egin
aginke iñ: haginka egin
agireka iñ: agiraka egin
aitxeren iñ: aitearen egin
aixarriñ: desagertu
alde iñ: alde egin
alegiñe iñ: ahalegin egin
amesetan iñ: amesetan egin
ariñeketan iñ: arineketan egin
arrantxen iñ: arrantzan egin
arrike iñ: harrika egin
arrikoa iñ: harrikoa egin
arrosi eñ: aharrausi egin
asala iñ: azala egin, zauriak itxi
aska iñ: hazka egin
astrakan eñ: aztrakan egin
barre iñ: barre egin
basi basi iñ: bazi bazi egin
bat eñ: bat egin
begiskoa eñ: begizkoa egin
berba iñ: berba egin
bero iñ: bero egin
biar eñ: behar egin
burle iñ: burla egin, txitxekar egin
dxantzan iñ: dantzan egin
egune iñ: eguna egin
enbarasu iñ: enbarazu egin
erdi bana iñ: erdi bana egin
erdi bi eñ: erdi bi egin
errekadu iñ: errekadu egin
erristan eñ: erriertan egin

huri eñ: euri egin
eusi iñ: ahausi egin
eusnar iñ: hausnar egin
ganes iñ: gainez egin
garan garan iñ: garandu
garbi-garbi iñ: garbi-garbi egin
gatx eñ: gaitz egin
gedarriñ: gedar egin, erriertan egin
geube iñ: gau egin, gautu
goruten eñ: gorutan egin
grasidxe iñ: grazia egin
iñes eñ: ihes egin
kaka iñ: kaka egin
kalteñ: kalte egin
kastigu iñ: kastigu egin
kasu iñ: kasu egin
kontu iñ: kontu egin
kurtze santarena iñ: gurutze satuarena egin
laban eñ: labain egin
labasue iñ: labasua egin
lagune iñ: laguna egin
laprast eñ: laprast egin
lapurretan iñ: lapurretan egin
lo iñ: lo egin
malluketan eñ: mailuketan egin
miñe iñ: min egin
nar eñ: nar egin, norberagandik zerbait baztertu, errefuxatu
otz eñ: hotz egin
postura eñ: postura egin
promesa iñ: promesa egin, agindu
satzetan iñ: satsetan egin, neskari laguntzeko egiten zen proposamena satsetan egitekoa izaten ei zen
sintz eñ: zintz egin
sorra iñ: zorra egin
txala iñ: txahala egin
txarra iñ: txar egin
txixe iñ: txiza egin
uger eñ: igeri egin

26.3. IZAN

agiri ixen: ageri izan
al ixen: ahal izan
balidxo ixen: balio izan
bardiñ ixen: berdin izan
bear ixen: behar izan
begiko ixen: begiko izan
bero ixen: bero izan
billur ixen: bildur izan
bixi ixen: bizi izan

BAKIOKO HIZTEGIA

egarri ixen: egarri izan
esiñ ixen: ezin izan
euridxe ixen: euria izan
falta ixen: falta izan
gose ixen: gose izan
geuse ixen: gauza izan
gurau ixen: gurago izan
gure ixen: gura izan
gurau ixen: gurago izan
kapas ixen: gai izan
leba ixen: ardura izan, leba izan
otz ixen: hotz izan

27. ESAKUNAK

Ataltxo honetan batu ditugun esakunak emango ditugu. Aditz esakunak, adjektibo eta aditzondo esakunak eta esaldi eginak eta errefracuak.

27.1. ADITZ ESAKUNAK

agiek emon: hageak emon, sustraiak eduki
“*agie dau or bere, ondiño agie eurrera doa*”
- (*hagea dago hor ere, ondino hagea eurrera doa*)
agiñek bardinyu: haginak berdindu
aitxearena iñ: aitearena egin
akorduen euki: gogotan eduki
albañe allegeu: albaina ailegatu
albañen asi: albainean hasi
alta egon: alta egon
amesetan egon: amesetan egon
antza emon: antza eman
apurke emon: apurka eman
ardure egon: ardura egon
“*etorri es arren estau ardure*” - (*etorri ez arren ez dago ardura*)
ardurie artu: ardura hartu
arnasie asau oki: arnasa asago eduki
“*arnasie asau deko onek*” - (*arnasa asago dauka horrek*)
arnasie bueltea: arnasa bueltatu
arrasoye emon: arrazoia eman
artiek artu esiñik ibilli: arteak hartu ezinik ibili
artiek artu esiñik on: arteak hartu ezinik egon
asala urrutu: azala urratu
aspiriek ekarri: goseak ekarri
“*dxoan da ori baye aspiriek ekarko deu, ontxe bere ori esaten da, aspiriek ekarko*

tzu etzera” - (*joan da hori baina azpirak ekarriko du oraintxe ere hori esaten da, azpirak ekarriko dizu etzera*)
aspitxik aditxu: azpitik aditu, begiratu
astidxe emon: astia eman
astidxe oki: astia eduki
aterri on: aterri egon
badaespadakoa ixen: badaezpadakoa izan
bare on: bare egon
basoa dxantzi: basoa jantzi
bastarrak bete dirue euki: bazterrak bete dirua eduki
“*bai ori aor dabil baye bastarrak bete dirue deko*” - (*bai hori haor dabil baina bazterrak bete dirua dauka*)
bedarrak atara: belarrak atera, eratzi
bekoki pardue imiñi: bekoki pardoa ipini
begi epela ixen: begi epela izan
begidxe epeldu: begiak epeldu
begitxen artu: begitan hartu
bero andidxe oki: bero handia eduki
beskaridxe jan: bazkaria jan, bazkaldu
beste aldera adi egon: beste aldera adi egon, haserre
biosganien lotu: bihotz gainean lotu, larri egon
bixarren dxantzitze egon: bizarrean jantzita egon, heldua izan
bostekoa emon: bostekoa eman
bururik eiñ: bururik egin
bururik eraiñ: bururik eragin
buruten egon: burutan egon
buelte artu: buelta hartu
deskantzun egon: deskantsuan egon
diru satza oki: diru asko eduki
“*orrek diru satza deko*” - (*horrek diru satsa dauka*)
duden egon: ezbaian egon
dxoan beño lelau etorri: joan baino lehenago etorri
ederra bota: ederra bota
ederra sartu: ederra sartu
egarri andidxe oki: egarri handia eduki
eperdi ganera dxausi: eperdiaren gainean jausi
erentzi betekoak ixen: herentzia batekoak izan
erentzikoak ixen: herentziakoa izan
ernari eon: ernari egon
eseresien saldu: ezer ezean saldu
esku bete euli itxi: esku bete euli utzi, harritu

BAKIOKO HIZTEGIA

eskerrak emon: eskerrak eman
eskupera ebai: eskupera ebagi
etxe batigetui: etxe bateoa egin
euridxe ekarri: euria ekarri
eurpeidxe emon, arpeidxe emon: aurpegia eman
eurpeidxe oki, arpeidxe oki: aurpegia eduki, azala eduki
eurrerako itxi: aurrerako utzi
eurrerako ixen: aurrerako izan
eurrerako lotu: aurrerako lotu
eutzek euki: hautsak eduki, zorte hona daukanak dauzka
familidxe euki: familia eduki
“ermitxen an serien, San Juanen atxan ganien dauena, punten, familidxerik estekonak eta dekonak, eroan erropatxue ta an imiñi” - (ermitan han zerean, San Juanen haitzaren gainean dagoena, puntan, familiarik ez daukanak eta daukanak, eroan arropatxoa eta han ipini)
geldi on: geldi egon
geldirik on: geldirik egon
geldiro esan: geldiro esan
geuonak jangoikoak emon: gauonak jangoikoak eman
geur goixekoa es ixen: gaur goizekoa ez izan
girtenbakoa ixen: kirtenbakoa izan, ganorabakoa izan
“girtenbakoa da ori” - (kirtenbakoa da hori)
gorroto artu: gorroto hartu
gose andidxe oki: gose handia eduki
kopetie illundu: kopeta ilundu, betozkoa ilundu
kargue euki: kargua eduki
kartzelara altzeu: kartzelara altxatu, preso hartu
kontu euki: kontu eduki
“orreatxik kontu euki bear sendun lagunek ariñau dxoan se dixen ara” - (horregatik kontu eduki behar zenuen lagunak arinago joan ze daitezen hara)
korajie emon: korajea eman
kristonak ixen: kristorenak izan
larri eon: larri egon
leba ixen: ardura izan, leba izan
“estost niri lebarik, baye ayena esta San Juan, San Juan da elixas San Peladxo” - (ez dit niri lebarik, baina haiena ez da San Juan, San Juan da elizaz San Pelaio)

lebarik es oki: lebarik ez eduki, ardurarik ez eduki
lengo-lengoa ixen: lehengo-lehengoa izan
lengo-lengoa on: lehengo-lehengoa egon
libre euki: libre eduki
loak artu: loak hartu
lo baten eiñ: lo baten egin
lo onekoa ixen: lo onekoa izan
lo surruen eon: lo zorroan egon
lotan on: lotan egon
lotara dxoan: lotara joan
matzak dxo: mahatsak jo, zapaldu
memoridxen oki: gogotan eduki
mesak atara: mezak atera
mesie emon: meza eman
metxie dxo: metxa jo, erre
mosu emon: musu eman
mesie entzun: meza entzun
musturke ibilli: muturka ibili
musturrek apurtu: muturrak apurtu
ondo esan: ondo esan
oso osoan dxausi: oso-osoa jausi
ostatuen egon: ostatuan egon
oste ederra oki: oste ederra eduki, lo ostea, lo haserre
“oste ederra dekosu” - (oste ederra daukazu)
otz andidxe oki: hotz handia eduki
palisie emon: jipoia eman
pariente ixen (-agaz): artekoa izan
“pariente da guges” - (artekoa da gugaz)
pasadie artu: jipoia hartu
pasadie emon: jipoia eman
penie emon: pena eman
“penie emoten dotzo bai txe ikusten deuenien edanta datorrela, kenduten dotzos ba serak, erropak” - (pena ematen dio bai eta ikusten duenean edanda datorrela, kentzen dizkio ba zerak, arropak)
plegien bota: plegean bota
posarren egon: pozarren egon
posa emon: poza eman
puntedie bota: erronka egin
sabalien eraiñ: zabalean erein
samie libreu: sama libratu
satz eintxe eon: sats eginda egon, lur jota egon
satzetan iñ: neskari etxera lagundu
“erremerdixeti etzera lagundutie, satzetan itxie” - (erromeriatik etxera laguntzea, satsetan egitea)

BAKIOKO HIZTEGIA

senserradie bota: zentzerrada bota
sitzek dxo: sitsak jo
sitzek dxota on: sitsak jota egon
sonu dxo: soinu jo
soñien euki: soinean eduki
sorpien pageu: zorpean ordaindu
sue emon: sua eman
sur egon: zuhur egon
sur ibilli: zuhur ibili
surtz eintxe itxi: zurtz eginda utzi
surtz eintxe lotu: zurtz eginda lotu
takarradie emon: astuna izan
taketa les ibilli: taketa lez ibili, indartsu ibili
taketa les on: taketa lez egon, indartsu egon
tallie bota: teila bota
tardantzie emon: tardantza eman
tardantzie eskatu: tardantza eskatu
tortosara dxoan: alperrik galdu
traisiñoan etorri: traizinoan etorri
tremesa ixen: tremesa izan, lasaia, patxadatsua
trentiñe artu: trentina hartu, ganora hartu
trentiñe oki: trentina eduki, ganora eduki
tresnak garbitxu: harrikoa egin
trikimikidxetan ibilli: trikimikietan ibili
turrune dxo: turruna jo, tuteda jo
txaldun lotu: txahaldun lotu
txar uste barik esan: txar uste barik esan
txatxarrak dxan: txatxarrak jan
uerrak artu: ugerrak hartu
usiñipe es oki: usainik ere ez eduki

27.2. ADJEKTIBO ETA ADITZONDO ESAKUNAK

abidxeda otzien: korrika bizian, abiada hotsean
adikune motza: adikune motza
adikune txarra: adikune txarra
ago baltza euki: berba txarrekoa izan
ago txarrekoa ixen: aho txarrekoa izan
“ori personie ago txarrekoa da” - (persona hori aho txarrekoa da)
alau beten: halako baten
argi mutille lakoa ixen: lerdena
artek artu esiñik: arteak hartu ezinik
“or dabill ori artek artu esiñik” - (hor dabill hori arteak hartu ezinik)
astiro-astiro: astiro-astiro
atxa baño gogorraoa ixen: haitza baino gogorragoa izan

begi argidxe: begi argia
begikune txarra: begirakune txarra
bekoki illune: bekoki iluna
“fulano pase da bai estaitx ser in tzeten se bekoki illune iminyeu” - (urlia pasatu da baina ez dakit zer egin diodan ze bekoki iluna ipini du)
betondo eskasa: betondo eskasa
betondo illune: betonto iluna
betondo triste: betondo triste
daorduen: daborduan
daorduko: daborduko
egunien egunien: egunean-egunean
erdis erdi: erdiz erdi
erreska-erreska: iladan
geidxauko barik: gehiagoko barik
geidxen-geidxenien: gehien-gehienean
geldi-geldike: geldi-geldika
geldi-geldiro: geldi-geldiro
geldike-geldike: geldika-geldika
geldiro-geldiro: geldiro-geldiro
geusestana: gauza ez dena
gitxi gorabera: gutxi gorabehera
gure barik: gura barik
gure ta gures: gura eta gura ez
gure tes: gura eta ez
kasu beterako: kasu baterako
kasureko: kasurako
konteixu: konta egizu
“konteixu eurtan neguri pes teu in konteixu emen” (konta ezazu aurten negurik ere ez du egin konta ezazu hemen)
lantzien beñien: lantzean behinean
or emenetan: hor hemenetan
sikeran be: sikeran ere
tentinbakoa: trentinbakoa, ganorabakoa

27.3. ERREFRAUAK ETA ESALDIAK

- **abadien lapikoa txikerra baye gosoa**
- **aberatza ifernuko lebatza**
- **aginyue bat, ta emona bi, aginyueas kontentu ixen adi**
- **ago bete asurreas itxi:**
“onegas seuser sera deket intxe ta isteneu eser barik ta ser intzu ba? ta ago bete asurreas itxi ñeu” - (honegaz zerozer zera daukat eginda eta uzten nau ezer barik eta zer egin dizu ba? eta aho bete hezurragaz utzi nau)
- **ago miñien ibilli:** aho mihinean ibili

BAKIOKO HIZTEGIA

“su sarabiltzie ago miñien edo, bata batek banabillie ago miñien ba esan itxen doste ago miñien sarabillie, sabiltzies, edo, bai ago miñien orixe” - (zu zarabiltzate aho mihinean edo, baten batek banarabil aho mihinean ba esan egiten didate aho mihinean zarabiltzate, zabilta, edo, bai aho mihinean horixe)

- **amaman boliñetie:** ez eta pentsatu ere, bai zera
- **amasa batekoak ixen ta diferentiek urten**
- **aor doas karakola ta barie**
- **antzarra dxan epetxak**
- **Bakidxo aparta akidxo, lapas karnaseridxe ta artos panaderidxe.** Bermeotarrek Bakiori buruz honako hau esaten dute:
"Bakidxo da erridxe herri baragarridxe artogas ogitegidxe lapagas panaderidxe"
- **bermiotarra tirri-tarra, dxan bedarra ta bota uskerra**
- **erbidxe peño lo surruau deko onek**
- **errementaridxen etzien sotza burduntzi**
- **gabeko gorridxe urrau eguneko aixie**
- **Garrakolako atzoa ketan dau**
- **Garrakolako atzoa labasue itxen dau**
- **geube geubeskoantzat egune eguneskoantzat**
- **gois gorri illunde itxurri**
- **goixeko arkue illuntzeko euridxe**
- **goixeko edoi gorri arrasteiko euri**
- **jangoikoak aparte gaixela**
- **jainkoak seruen eukiko al deu!**
- **Mungidxe lapur gustidxen erridxe**
- **ordie sor deu txarri buskentak**
- **ori ba panaderuegas etor de**
- **siridxeri baño gedxau gustetan dxako ardaa**

28 BERBA KONPOSATUAK

Atal honetan batu ditugun berba konposatuetarik batzuk ikusiko ditugu. Atzizkidun eta berba konposatuak bereiz emango ditugu. Agertuko diren berben azentua ere adieraziko dugu.

28.1. ATZIZKIAK

ADIE: abidxadié, adarkadié, aginkedié, artzakadié, karakadié, kaskadié, kollarakadié, mallukedié, palukedié, senserradié, unedié

ALDIE: goixáldie

ARIDXE: báskaridxe, edáridxe, afaridxe

ARO: egúnaro

BAKOA: mendebakoá, ulebakoá, gasbakoá, geixobakoá, aginbakoá, gánorabakoa, lotzabakoá, metxérubakoa

BARRI: dxádxo barridxe, eskón barridxe

BIDE: eskúbidie, ibílpidie, sórpídie

DATIE/DADIE: boróndatie, kantidedié

DIDXE: arístidxe, gastáñedidxe, piñúdidxe, artédidxe

DUN: buruduné, doiduné, dxatuné, dxostuné, euskelduné, puntíllidune, bixerduné, erdédune, kaskabédune, púntedune, txirikíllodune

ENA: egwéstena, egúena, astélena, martítzena

ERA: érdera, éuskera, suséra, erkéra

ERIDXE: karniserídxe, karterídxe, kofraderídxe, panaderídxe, serbeserídxe

ERIDXE: nafarréidxe

ERIE: 1. lekua edo instrumentoa adierazteko, erdal -era: esparragérie, simentérie, kabesérie. 2. neurriak edo tamaina adierazteko: lusérie, lodídxérie, sabálerie. 3. Agentea adierazteko: erregaterié, bendejerié, parterié

ERUE: 1. Agentea adierazteko: karniserué, panaderué, sapaterué, tabernerué, fruterué, kamarerué, prisionerué, basurerué, letxerué, bankerué, sesterué, txakoliñerué, fruterué, basurerué, panaderué, tabernerué, sapaterué, erregaterué. 2. Lekua adierazteko: basurérue, kandelérue, babérue, frutérue, mortérue

ETA: bérbetie

GARRI: antojugarridxe, komenígarridxe

GIÑE: biargiñé

GURIE: askúrie, logurié

IK: alpérrik, aratíñik, bákarrik, baráurik, betérik, geixorík, ixílik, makalík, óiñutzik, osorík, posík, sútunik, utzík

INGIE: lusíngie

IÑOIA: komuniñoá, uniñoá

BAKIOKO HIZTEGIA

KA: abidxadáka, alórike, árraka, arrosíke, áska, besáka, boláka, bwéltaka, dámaka, eróstaka, éusike, girríntzeka, intzíríke, kántaka, kárneka, kóixoka, kwíke, márroka, ostikéka, pelótaka, tábaka, teupedáka, txirinbwéltaka, usínke

KANA: dxakaná

KERIDXE: iñuséntekeridxe, txarrikeridxe

KERIE: asíkerie, etórkerie, esákerie, urtékerie

KI: odólkidxe, gurbískidxe, akulúkidxe, goróstokidxe, gastáñekidxe, andíkidxe, ipíngidxe

KOA: begískoa, óñetakoa, sartenekoá, bustikoá, urdíllekoa, aimaitákoa, garríkoa

KOA: mutílkoa

KUNIE: adíkunie, begíkunie, esákunie

KUNTZIE: errákuntzie

LARIDXE: bertzolaridxe, txistularidxe, errotaridxe, errementaridxe, erremesalaridxe

MENA: gosámena

MENTU/MINTXU: preparaméntue, pentzaméntue, konosimíntxue

NDIE: ollandié

NGOA: gorríngoa, suríngoa

NTZIDXE: atrebéntzidxe, konpeténtzidxe

NTZIE: komenéntzie, segurántzie, konfidxántzie

ORIE: 1. Agentea adierazteko: enterradorié, gobernadorié, erradorié, enbarkadorié, kobradorié, pastorié, tasadorié. 2. Gailua adierazteko: depuradorié

OYE: balkoyé, errasoyé, frontoyé, garrafoyé, jugoyé, kajoyé, kamisoyé, kantoyé, kapoyé, koltxoyé, limoyé, melokotoyé, sermoyé, takoyé, turroyé

PIE: árbolapie, eléspie, eskillarápíe, máipie, parrápíe, sagárpíe, tripépíe

RENGO: akabúrengoa; átzerengo

RO: barríro, luséro, geldíro

SALE: okelásalie

SIÑOIA: afesiñoá, atentziñoá, bereinkesiñoá, diputasiñoá, ixentasiñoá, kantziñoá, laguntziñoá, maldesiñoá, umedasiñoá

SKA: soldadúskie

SKOA: andraskoá, aproposkoá, ariskoá, arriskoá, bereskoá, burdiñeskoá, burniskoá, egurreskoá, érderaskoa, gixoneskoá, kañáberaskoa, kristéleskoa, lánaskoa, liñoskoá, lureskoá, narruskoá, olaskoá, oleskoá, siskoá, trápuskoa

SKOA: burúskoia, ólloskoa

STO/DO: babástoa, sapástoa, sorrístoa

TARRA: armíntzarra, bakióstarra, bakióstarra, basótarra, bermiótarra, biskáitarra, busturítzarra, emeraldótarra, gerníkarra, kánpotarra, yatábarra

TASUNE: argítzasuné, damutasuné, garbitzasuné, istutasuné, osasuné

TEGIDXE: artégidxe, lastéidxe, sastéidxe

TI: billúrtidxe, gusúrtidxe, moskórtidxe, negártidxe

TIDXE: billúrtidxe, gusúrtidxe, negártidxe

TILLIE: neskátillie, andrakíllie

TO/DO: edertó, obetó, ondó, politxó, txartó

TOA: neskátoa

TOKIDXE: ollotókidxe, bolatókidxe, umetókidxe, erletókidxe

TXIE: burútxie, flamítxie, biíntxie

TXUE: txotátxue, atxúrtxue

TZA: lexártza

TZALLIE: ánderotzallie, astó saltzallie

TZIE: edúrtzie

TZU: asúrtzue, inyértzue, lañótzue, mamíntzue, pisútzue

28.2. ELKARTUAK

28.2.1. IZENA+IZENA

Hitz elkartu kopulatiboak: oridxó asie, ogigastayé, irribarrie, bidésiorra, euli mándoa, katomierlié

Atributo eta koordinazio elkarketak: txarrikúmie, sorrikúmie, astóemie, eulí mandoa, askónarra,

Aposizioak:

bariku gúren egune, eguen gúren egune, egusten gúren egune, errámu egune, geubón sar egune, gorpústi egune, iñuséntien egune, kandélaridxo egune, sapatu gúren egune

Menpetasunezko hitz elkartuak:

abárkorrotza, abárkuntzie, agéuntzie, aldíetzie, almúde asala, ámordie, andábidie, ardáu sopie, are súbille, argí mutille, arrótzasala, artá bixarra, artáburue, artágarune, artó urune, artóbixarra, artóurune, askóraburue, astégune, astótzarie, astrápalotza, atéburue, atxíkoa, atxúrburue, basakátue,

BAKIOKO HIZTEGIA

básauntze, basó saldidxe, basórdie, bedar lékue, belúnasurre, berákas sopie, betúlie, bidekúrsioa, burdíbidie, burkámie, búrpille, dáma dxokoa, edúr bolie, edúr fabrikie, enbrá aixie, érlautze, errékarridxe, errí bedxe, eskillaráburue, eskúberie, eskulékue, esné bedxe, esné terriñe, esté gorridxe, eurí edurre, eurígaroa, fidéo sopie, galbayé, galtzuserrie, galtzútxolie, garí urune, garípilloa, gástotzara, gásture, gasún askie, geubélie, girténsuloa, gurtetzá, idí busterridxe, ikópasa, ínyaba lapikoa, ínyabasala, iré kargie, itxós bitze, itxurríbidie, kamiñó eskiñie, kandéla legarra, kandéla negarra, kañúbera erramie, karábidxe, kartá dxokoa, kastílla sosoa, labártoa, labásue, lápotzarie, lastáserrie, lastó txolie, leinégarra, madari sáltzie, másmáu sarie, múnarridxe, mutíl lagune, nábo lorie, néurri kordela, oló sooa, óndatxurre, oñésbidie, oyá serue, pastóre galtzerdidxe, patáta landarie, patátaidxena, piñubólie, pipér salle, sapatá sorue, sardákakoa, soló eskiñe, surtzílló, txakúrrestule, txarrí arra, txorídxabola, úr palue, usándrie

Erdi eta lauren gehitzen dutenak: galtzérdidxe, kuartíllu erdidxe, asúnbre erdidxe, anegá erdidxe, eperdidxe

Ondo, gane, aurre, atze, gehitzen dutenak: artáldie, aldásberie, eurbérie, kokótaspídxie, betóndoa, udégodxena, labá ganien, bésarte, atéganie, solóbarrena, sológodxena, étzatzie, sutóndoa, bien gánie, bekáldie, lástondoa, bingánie, arto ártie

Landare izenak: 1. "bedar" gehitzen dutenak: sanbédarra, nábo lorie, astá matza, txomin bédarra, sekulé bedarra, sekúle bedarra, kriedú bedarra, erréka bedarra, erresáridxo bedarra, itxas bédarra, itxas bédarra, sugoi bédarra. 2. "sagar" gehitzen dutenak: sanpédro sagarra, sanjwán sagarra, erreiñéta sagarra, kaná sagarra, san pedró sagarra. 3.gainerakoak: kutxílló madaridxe, kabálló kerixie, doniané makatza, mais kérixie, iko brébie, frutárbolie, sidirí madaidxe, kutxílló madaidxe, gabón madaidxe, makás madaidxe, txorí matza,

kánpo matza, agostú madaridxe, saldí kerixie, kabálló kerixie,

txori izenak: itxostxóridxe, erreka txóridxe, sasitxóridxe, artatxóridxe

28.2.2. IZENA + ADJEKTIBOA

abarkéta sarra, aste sántue, baba náusidxe, babá txikerra, bedár sikue, bies náusidxe, burúgorridxe, domi sántue, elgorridxé, erroi baltza, esnelodidxe, eurí ugerra, gabón sarra, ikó gorridxe, ikó suridxe, ínyaba gorridxe, ínyaba suridxe, jardúlatza, kanposántue, kerixé baltza, kinpúle gorridxe, kinpúle suridxe, kirikólatza, kurlinké txikerra, leibaltzá, leigogorrá, lur bárridxe, mutílsarra, neskásarra , ogí baltza, ogi salatué, okáran txikerra, ollogorrá, patáta gorridxe, patáta suridxe, sagár gorridxe, sagúsarra, saí sabala, saltzá berdie, sapó berdie, sardiñe sarra, satór itzue, sésto txikerra, sésto artañe, sésto nausidxe, txakúrrendidxe, udébarridxe, ulégorridxe, ulémengela, umékoskorra, urregorridxé, urresuridxé, urritxé suridxe

28.2.3. ADITZA + IZENA

albándorrotza, dxádxotetzie, lokátrie, dxóstorrotza, artúemon, ostúlekue, dxatórdué

28.2.4. IZENA + ADITZA

odolbatué, satordxoá, biótzerrie, betérrie

28.2.5. IZEN LAGUNA + KO + IZENA

paparrekórrotza, bekosué

28.2.6. ZENBATZAILEA + IZENA

boskantoyé, bostórridxe, bóstorrotza, amórrotza

29. IZEN MORFOLOGIA

Izen morfologiaren gaineko atal hau honako azpi atalek osatzen dute: Pertsona izenordainak, izenordain zehaztugabeak, erakusleak, zenbakiak, denbora aditzondoak, leku aditzondoak, maila aditzondoak eta deklinabidea.

BAKIOKO HIZTEGIA

29.1. PERTSONA IZENORDAINAK

Pertsona izenordainen aurkezpena egiteko multzo bitan sailkatuko ditugu; pertsona izenordain arruntak eta indartuak:

NI	GU	ZU	ZUEK
ni	gu	su	súek
nik	guk	suk	súek
nirí	gurí	surí	súeri
nirié	gurié	surié	súena
ní(g)es	gú(g)es	sú(g)es	súekas
nirétzako	gurétzako	surétzako	súentzako
nígatxik	gúgatxik	súgatxik	súekatxik
nigañé	gugañé	sugañé	súekañe

NEU	GEU	ZEU	ZEUEK
neu	geu	seu	séuok
neuk	geuk	seuk	séuok
neurí	geurí	seurí	séuori
neuríe	geuríe	seuríe	séuona
néuges	géuges	séuges	séuokas
neurétzako	geurétzako	seurétzako	séuontzako
néugatxik	géugatxik	séugatxik	séuokatxik
neugañé	geugañé	seugañé	séuokañe

29.2. IZENORDAIN ZEHAZTUGABEAK

Izenordain zehaztugabeetan galdetzaileak eta galdetzaileetatik erakarriko izenordain mugagabeak ikusiko ditugu; azkenean gainerako izenordain zehaztugabe batzuk ere bai. Galdetzaileen artean singularrak eta pluralak bereiziko ditugu; bai batzuk zein besteak sano erabiliak dira bariatate honetan. Izenordain izan daitezkeen galdetzaile singularrak "NOR", "SER" eta "SEIÑ" ditugu:

NOR: nor, nok, nori

SER: ser/se, sek, seri, seaitxik, setan, setako

SEIÑ: seiñ, señek, señeri

NORTZUK: nortzuk

SERTZUK: zertzuk

SEINTZUK: zeintzuk

Galdetzaileetatik erakartzen diren gainerako izenordainetarik erabiliena INOR da; berau galderazko zein ezezko esaldietan agertzen da; adibidez:

- *iñor ikusisú? (inor ikusi duzú?)*
- *estot iñor ikusi (ez dut inor ikusi)*
- *iñor esan eroatekorik egon (inor ez zen eroatekorik egon)*

- *bideintzen iño peño gedxau itxen gendun guk beti (bidegintzan inork baino gehiago egiten genuen guk beti)*
- *uridxolak ixeten diresenien iñor esta agertuten (uriolak izaten direnean inor ez da agertzen)*

ESER nahi galderetan, nahi ezezko esaldietan ager dakiguke:

- *eser erosisú? (ezer erosi duzú?)*
- *ekarri deure eser? (ekarri dute ezer?)*
- *orrek emon leskidxue umieri eser? (horiek eman liezaiokete umeari ezer?)*
- *suk estakixu eser (zuk ez dakizu ezer)*
- *estot eser ekarri (ez dut ezer ekarri)*

SEOSER edo SEUSER gehienetan baiezko esaldietan agertzen da, hala ere, inoiz edo behin galderetan ere ager daiteke:

- *orrek seuser ekar deure (horiek zerozer ekarri dute)*
- *orrek badakidxe seoser (horiek badakite zerozer)*
- *erreten sara seusegas, dxausten dxatzu seuser ta emoten su a (erretzen zara zerozegaz, jausten zaizu zerozer eta ematen duzu hura)*
- *onegas seuser sera deket intxe (honegaz zerozer zera daukat eginda)*

Gainerakoak "edonor", "edoser", "norbera" eta "bakotxa" ditugu; jarraian euron erabileren adibide batzuk ematen ditugu:

- *edonor etor litxike (edonor etor liteke)*
- *edoser esaixu (edozer esan ezazu)*
- *bakotxa bere etzietan bixi de (bakoitza bere etxeetan bizi da)*
- *gastai apur bet emon doskue bakotxari (gastai apur bat eman digute bakoitzari)*
- *noperan atzamarran lodidxe ingerukoa da onena (norberaren atzamarraren lodia ingerukoa da onena)*
- *noperak beste erdidxe dxan (norberak beste erdia jan)*
- *ori gatxa da noperantzako (hori gaitza da norberarentzat)*
- *mendidxen badaus, goixetan mendire, noperak gure deuen lekuen (mendian badagoz goizetan mendira, norberak gura duen lekuan)*

BAKIOKO HIZTEGIA

Bihurkariak eta elkarkariak egiteko "-en buru" eta "alkar" erabiltzen dira maizenik; adibidez:

- *itxosora bota deu orrek burue (itsasora bota du horrek burua)*
- *alkarren atzien etor sien bi edo iru (elkarren atzean etorri ziren bi edo hiru)*
- *mutillek gustidxe urtete dxien geube pasetan eta, igual alkar iltxen bere (mutilek guztiek irteten zuten gaua pasatzen eta, igual elkar hiltzen ere)*
- *alkarregas dxan du (elkarregaz jan dugu)*

onexéaitxik	orrexéaitxik	aixéaitxik
onexelaiñé	orrexelaiñé	aixelaiñé

HAUEXEK	HORIEXEK	HAIEXEK
ónexek	órrexek	áixek
ónexek	órrexek	áixek
ónexeri	órrexeri	áixerri
ónexena	órrexena	áixena
ónexekas	órrexekas	áixekas
ónexentzako	órrexentzako	áixentzako
ónexekatxik	órrexekatxik	áixekatxik
ónexekañe	órrexekañe	áixekañe

29.3. ERAKUSLEAK

HAU	HORI	HA
au	orí	a
onék	orrék	ak/arék
onerí	orrerí	ayerí/airí
onená	orrená	ayená/arená
oné(g)as	orré(g)as	ayégas/ágas
onéntzako	orréntzako	ayéntzako
onéaitxik	orréaitxik	aréaitxik
onaiñé	orraiñé	ayeñé
onetán	orretán	ayetán
onetará	orretará	ayetará
onetátik	orretátik	ayetátik
onetakó	orretakó	ayetakó

HAUEK	HORIEK	HAI EK
ónek	órrek	aik/áyek
ónek	órrek	aik/áyek/árek
óneri	órreeri	áyeri/áiri
ónena	órrena	áyena
ónekas	órrekas	áyekas/árekas
ónentzako	órrentzako	áyentzako
ónekatxik	órrekatxik	áyekatxik
ónekaiñe	órrekaiñe	áyekañe
ónetan	órretan	áyetan
ónetara	órretara	áyetara
ónetatik	órretatik	áyetatik

HAUXE	HORIXE	HAXE
auxé	orixé	axé
onexék	orrexék	axék
onexerí	orrexerí	aixerí
onxená	orrexená	aixená
onxé(g)as	orrexégas	aixégas
onxéntzako	orrexéntzako	aixéntzako

BERA	EUREK
berá	éurek
berák	éurek
berarí	éurerri
beraná	éurena
berá(g)as	éurekas
berántzako	éurentzako
berá gatxik	éurekatxik
beragañé	éurekañe

berorí, berorrená. Hauek berorika egikeran ere erabiltzen dira:

- *berori erdu gurera (berori erdu gurera)*
- *etorri litxike gurera? (etor liteke gurera?)*
- *berorrek gure barik (berorrek gura barik)*

Jarraian "a-" gehitzen duten erakusle batzuk emango ditugu:

áorrek, áunek/áonek, áonena/áunena, áunetara/aonetara

Erakusleen erabilerari dagokionez, eurok izenearen aurrean agertzen direla esan behar da:

- *senbet urtekoa da ori umie? (zenbat urtekoa da ume hori?)*
- *se urtetakoa da au ardaa? (ze urtetako da au ardaa?)*

29.4. ZENBAKIAK.

1. bat	20. ogéi
2. bi	30. ogétamar
3. irú	40. berrógei
4. lau	50. berrógetamar
5. bost	60. irúrogei
6. sei	70. irúrogetamar
7. saspí	80. lárogei

BAKIOKO HIZTEGIA

8. sortzí	90. lárogetamar
9. bedératzi	100. eun
10 amár	200 bérreun
11. amáka	300 irúreun
12. amábi	400 láreun
13. amáiru	500 bósteun
14. amálau	600 séireun
15. amábost	700 saspíreun
16. amásei	800 sortzíreun
17. amasáspi	900 bederátzireun
18. amasórtzi	1000. millé
19. emerétzi	2000. bimílle

BAT zenbakiak erabilera desberdinak ditu; neurriak adierazteko "BETE"rekin batera, hemen berben ordenak berezko garrantzia duela, kopuru ez zehatzak eta gorabeherako aldeak adierazteko, "BERE"rekin batera, identitatea adierazteko, eta azkenik, genitiboarekin batera. Neurriak adierazteko sarri erabiltzen da ontzi edo leku baten sar daitekeena esanaz; ordenari dagokionez, BAT-en bidez adieraziko neurriaren edukia beronen ostean egon behar da:

- *bataren baten etor da (baten baten etorri da)*
- *baten bat sartu de etzien (baten bat sartu da etxean)*
- *liburu bapere estot ekarri (liburu bat ere ez dut ekarri)*
- *ori estosu bapere ondo itxen (hori ez duzu bat ere ondo egiten)*
- *emoten tzien ontzako txikeratxu bete txokolate danari (ematen zioten ontzako txikaratxo bete txokolate denei)*
- *basu bete ur edan du (basu bete ur edan dugu)*
- *kilo bat madari emoistesus (kilo bat madari emazkidazu)*

Kasu markak ezarri behar izatekotan edukinari dagokion izenari erasten zaizkio:

- *senbet balidxo deu kilo bat madarik? (zenbat balio du kilo bat madarik?)*

Kopuru bat ematen dela, zehatza ez dela edo gorabeherak egon daitezkeela adierazteko, BAT erabiltzen da:

- *amar bat olan etor dires (hamar bat holan etorri dira)*

Beste barietate batzuetako "BERA"ren ordeztu identitatea adierazi behar denean BAT erabiltzen da:

- *leku beten egon gara (leku baten egon gara)*
- *orrek erri batekoa tires (horiek herri batekoak dira)*

Genitiboaren kasu marka izenari dautsola ere erabiltzen da:

- *umeren bat etorko da bidxar (umeren bat etorriko da bihar)*

Ondoko taulan erabiltzen diren ordinalak ikus daitezke:

1. lelengo
2. bígarrena
3. irúgarrena
4. láugarrena
5. bósgarrena
6. séigarrena
7. saspígarren
8. sortzígarrena
9. bedératzigarrena
10. amágarrena

Ordinalak denbora alorrean ere erabiltzen dira; orain aldian berba egiten denean "BARRU" erabiltzen da, iraganean, ostera, ordinalak; adibidez:

- *te urte bigarrenien dxoan san ara (eta urte bigarrenean joan zen hara)*
- *justo urten da andik denpora gitxigarrenien euridxe da (justu irten eta handik denboragarrenean euria da)*
- *egun bi edo irugarrenien itxe san bautisoa (egun bi edo hirugarrenean egiten zen bateoa)*
- *egun bigarreneko bautisate siren (egun bigarreneko bateatzen ziren)*

Distributiboak egiteko "-na" atzizkia erabiltzen da:

- *au erdi bana dxangu (hau erdi bana jango dugu)*
- *gero sati bana danak eraten gendun (gero zati bana eroaten genuen)*

Zenbakiekin batera erabiltzen diren beste atzizki batzuk:

BAKIOKO HIZTEGIA

- *orrek kiloko eun kobretan deure (horiek kiloko ehun kobratzen dute)*
- *gitxitxen lotuten da lo (gutxitan lotzen da lo)*

29.5. DENBORA ADITZONDOAK

Denbora aditzondoetan erabiltzen diren galdetzaileak *nos, nosko, nos artien* eta *nosik ona* dira.

Konposatu indefinitoetan "*iños*", "*nosonos*", "*nosgure*" eta "*edonos*" erabiltzen dira:

- *iños egon sara emen? (inoiz egon zara hemen?)*
- *estosu entzun iños? (ez duzu entzun inoiz?)*
- *orrek esan dxien iños (horiek esan zuten inoiz)*
- *iños enas egon or (inoiz ez naiz egon hor)*
- *amari entzun in tzet iños esnie edan tzola bulerra edan tzola (amari entzun egin diot inoiz esnea edan diola bularra edan diola)*
- *gause txarra dala ta, nik estot iños asmeu (gauza txarra dela eta, nik ez dut inoiz entzun)*

29.6. LEKU ADITZONDOAK

HEMEN	HOR	HAN
emén	or	an
oná	orrá	ará
eméti(k)	órti(k)	ánda(k)
emekoá	orkoá	angoá
onántza	orrántza	arántza
onáño	orráño	aráño

HEMENTXE	HORTXE	HANTXE
ementxé	ortxé	antxé
onaxé	orraxé	araxé
emétixe	órtixe	ándixe
emekoxié	orkoxié	angoxié

HAMEN	HAOR	HAAN
ámen	áor/áur	áan
áona	áorra	áara
améti(k)	áortik	áandik
ámekoa	áorkoa	áangoa

amentxe

BERTON	BERTAN
--------	--------

bertón	bertán
bertorá	bertará
bertótik	bertátik
bertokoá	bertakoá
bertorántza	bertarántza
bertóraño	bertáraño

Galdetzaileak
non
norá
nóndik
nongoá
norántza
noráño

aparte: banan

asau: asago

paraje: paraje

Konposatu indefinituetan "*iñon*" eta "*nonon*" ditugu. Jarraian erabileraren adibide batzuk emango ditugu:

- *ikusi dosus iñon ? (ikusi dituzu inon?)*
- *beste iñora ixen sarie gedxau ? (beste inora izan zarete gehiago)*
- *orrek estoas iñora (horiek ez doaz inora)*
- *nonora doas (nonora doaz)*

29.7. MODU ADITZONDOAK

Modu aditzondoei dagozkien galdetzaileak "*selan*" eta "*selau*" dira. Bestalde, erakusleetatik erakarrirakoak "*ólan*", "*ólau/ólao*", "*álan*" eta "*álau/álao*" dira; euron indartuak "*ólantxe*" eta "*álantxe*" direlarik.

Konposatu indefinituetan "*eselan*", "*seoselan/seuselan*", eta "*selan edo alan*" jaso ditugu; adibidez:

- *seuselan eingo du ondo (zeozelan egingo dugu ondo)*
- *ori estosu itxen eselan bere (hori ez duzu egiten ezelan ere)*
- *lepos edo al dan moduen edo selan edo alan iñ itxe seren (lepoz edo ahal den moduan edo zelan edo halan egin egiten zuten)*

29.8. DEKLINABIDEA

BAKIOKO HIZTEGIA

ABSOLUTUA	
Singularra	Plurala
neskié	néskak
semié	semiék
ididxé	idídxek
astoá	astóak
katué	katúek
gixoná	gixónak

Berba batzuk eskuarki mugagabe erara erabiltzen dira:

- *umie ixerditxen dau (umea izerditan dago)*
- *ori uretara dxausi de (hori uretara jausi da)*
- *amak lapikoa suten imin deu (amak lapikoa sutan ipini du)*
- *orrek eguskitxen egon dire (horiek eguzkitan egon dira)*
- *eskerretara dxoan dire (ezkerretara joan dira)*
- *nire alboan dxesarri de, eskerretara dxesarri de (nire alboan jezarri da, ezkerretara jezarri da)*

ERGATIBOA (K)	
Singularra	Plurala
neskiék	néskak
semiék	semiék
ididxék	idídxek
astoák	astóak
katúék	katúek
gixonák	gixónak

DATIBOA (RI)	
Singularra	Plurala
neskieri	néskari
semierí	semíeri
ididxerí	idídxeri
astoarí	astóari
katuerí	katúeri
gixonarí	gixónari

GENITIBOA (NA)	
Singularra	Plurala
neskiená	néskana
semiená	semíena
ididxená	idídxena
astoaná	astóana
katuená	katúena
gixonaná	gixónana
SOZIATIBOA (GAS)	
Singularra	Plurala

neskiégas	néskakas
semiégas	semiékas
ididxégas	idídxekas
astoágas/astóas	astóakas
katuégas	katúekas
gixonágas	gixónakas

Kasu marka hau denbora alorrean ere erabiltzen da:

- *egunokas esta etorri (egunokaz ez da etorri)*
- *urtiokas ameriketara ixen da (urteokaz Ameriketara izan da)*

DESTINATIBOA (NTZAKO)	
Singularra	Plurala
neskiéntzako	néskantzako
semiéntzako	semiéntzako
ididxéntzako	idídxentzako
astoántzako	astóantzako
katuéntzako	katúentzako
gixonántzako	gixónantzako

MOTIBATIBOA	
Singularra	Plurala
neskiégatxik	néskakatxik
semiégatxik	semiékatxik
ididxégatxik	idídxekatxik
astoáгатxik	astóakatxik
katuéгатxik	katúekatxik
gixonáгатxik	gixónakatxik

ADLATIBOA	
Singularra	Plurala
neskiañé	néskakañe
semiañé	semiékañe
ididxañé	idídxekañe
astoañé	astóakañe
katuañé	katúekañe
gixonañé	gixónakañe

INSTRUMENTALA

- *San Juan da elixas San Peladxo (San Juan da elizaz San Pelaio)*
- *sapas betarik selan egoten diren aixe tire latxak (sapaz betarik zelan egoten diren haiexek dira latxak)*
- *saldieas koitxedak oten giñen goses (saldagaz koitaduak egoten ginen gosez)*
- *sure errus belu allege gara (zure erruz belu ailegatu gara)*

BAKIOKO HIZTEGIA

PROLATIBOA

- laguntzet euki deure (laguntzat eduki dute)
- tontotzat artutzie (tontotzat hartu dute)
- alkatetzat artu deure (alkatetzat hartu dute)

PARTITIBOA

- geur egunien Sorrotze moduko feririk emen ingeruen esta iñ (gaur egunean Zorrotza moduko azokarik hemen inguruan ez da egin)

INESIBOA (N)	
Singularra	Plurala
tabernán	tabérnatan
etzién	etzíetan
errídxén	errídxetan
basoán	basóatan

- eskatu itxe san iru egunien segido (eskatu egiten zen hiru egunean segituan)
- egunien baten baye saspi sortzi egunien (egunean baten baina zazpi zortzi egunean)
- seiñ etzetan dau? (zein etxetan dago?)
- iru etzetan egonas (hiru etxetan egon naiz)
- lau astien egonas makal (lau astean egon naiz makal)
- ori urte askotan egon da Ameriketean (hori urte askotan egon da Ameriketean)
- se egunetan etor sara? (ze egunetan etorri zara?)
- olloskoa eun pesetan dau (oilaskoa ehun pezetan dago)

ADLATIBOA (RA)	
Singularra	Plurala
tabernará	tabérnatará
etzerá	etzíetará
erriré	errídxetará
basorá	basóatará

- seiñ etzetara ixen sara? (zein etxetara izan zara?)
- iru etzetara dxoanas (hiru etxetara joan naiz)
- andik iru egunera ikusi neuen ostabere (handik hiru egunera ikusi nuen ostabere)

ABLATIBOA (TIK/TI)	
Singularra	Plurala
tabernáti(k)	tabérnatati(k)
etzéti(k)	etzíetati(k)
errítxik	errídxetati(k)
basóti(k)	basóatati(k)

tabernáti(k)	tabérnatati(k)
etzéti(k)	etzíetati(k)
errítxik	errídxetati(k)
basóti(k)	basóatati(k)

Jarraian kasu honen erabileraren adibide batzuk emango ditugu. Denbora alorrean "rik" erabiltzen da:

- atzorik estot ikusi (atzorik ez dut ikusi)
- ordurik esta etorri (ordurik ez da etorri)
- seiñ egunetatik saus emen? (zein egunetatik zagoz hemen?)
- kaleri kale ibil dies (kalerik kale ibili dira)
- gerrie ta osterik ona estau esebe (gerra eta osterik ona ez dago ezer ere)
- karie ekarte ixen da karabirik (karea ekartzen izan da karabirik)
- egurdatic amaiketarik amabidxetara, ta orduen sur on (eguerdarte hamaiketarik hamabietara, eta orduan zuhur egon)

LEKU DENBORAZKO GENITIBOA	
Singularra	Plurala
tabernakoá	tabérnatakoa
etzekoá	etzíetakoá
errikoá	errídxetakoá
basokoá	basóatakoa

- etorri de ume bat lau urtekoa (etorri da ume bat lau urtekoa)
- arri bet ekar deure eun kilokoa (harri bat ekarri dute ehun kilokoa)
- seiñ etzetakoa da sure andrie? (zein etxetakoa da zure andrea?)
- leku askotako lurre esta ona (leku askotako lurra ez da ona)
- senbet atekoa da sure etzie? (zebat atekoa da zure etxea?)
- senbet urtekoa da ori umie? (zenbat urtekoa da ume hori?)
- se urtetakoa da au ardaa? (ze urtetako da au ardaa?)

ADLATIBO NORABIDE ZUZENEOA	
Singularra	Plurala
tabernarántza	tabérnatarantz
etzerántza	etzíetarantz
erriréntza	errídxetarantz
basorántza	basóatarantz

ADLATIBO BUKATUZKOA

BAKIOKO HIZTEGIA

Singularra	Plurala
tabernáraño	tabérnataraña
etzéaraño	etzíetaraño
erríreño	errídxetaraño
basóraño	basóataraña

"giño" atzizkia ere erabiltzen da, elixagiño, orragiño, atzegiño, e.a.

ADLATIBO DESTINATIBOA

- *ekar dot ogidxe iru egunerako (ekarri dut ogia hiru egunerako)*
- *se egunetarako da bierra? (ze egunetarako da beharra?)*
- *erosi dot ardaua bost urterako (erosi dut ardoa bost urterako)*
- *senbet egunerako deko bierra? (zenbat egunerako dauka beharra?)*

30 ADITZ MORFOLOGIA

30.1. ADITZ PARTIZIPIOAK

Aditz partizipio soilaren erabilera, beronen deklinabidea, aditz partizipioa gehi "eta" eta posposizioen bat eta aditz partizipio posposizioekin ikusiko ditugu jarraian.

Aditz partizipioak aditz izenaren marka erabili barik, hots, absolutu marka berari dautsola, izentzat erabil daitezke; adibidez:

- *damutute nau belu etorridxe (damututa nago belu etorria)*
- *Bilbotik ekarridxe gordeta deku (Bilbotik ekarria gordeta daukagu)*
- *berak guri esana da (berak guri esana da)*

Ezezko esaldietan, aditz izenetan gertatzen den legez, "ez" adberbioa aditz partizipioa eta mugatzailearen artean agertzen da:

- *lastimie etorri esa ariñau (lastima etorri eza arinago)*

Partizipioak predikatu osagarriaren funtzioa betetzen du zenbaitetan:

- *ni emen dxadxa nas (ni hemen jaioa naiz)*
- *au kanpotik etorridxe da (hau kanpotik etorria da)*

Zehar galdera ez jokatueta ere aditz partizipioa erabiltzen da:

- *bakitx ser esan (badakit zer esan)*

Zenbait kasutan esaldi berberak aditz partizipioari "-RIK" dautsela egin daitezke; adibidez:

- *estekosu setan dxoanik (ez daukazu zertan joanik)*

Aditz partizipio deklinatuak ondoko kasu markakaz eta posposizioakaz erabiltzen dira:

-KO

Atzizki hau aditz partizipioari dautsola, erlatiboazko esaldi ez jokatuak egiten dira; adibidez:

- *goxien goxetik basoas, ardidxe lo iñeko lekuen edo paraje dekosu (goizean goizetik bazoaz, ardia lo egineko lekuan edo paraje daukazu)*
- *amen dau suk eiñekoa (hamen dago zuk eginekoa)*
- *apurtúkoak botaixus (apurtukoak bota itzazu)*

-AITXIK

- *kanpokoa ixenaitxik euskera ikesi deu (kanpokoa izanagatik euskara ikasi du)*
- *goistik etorriaitxik ya estu ikusten (goizetik etorriagatik ja ez dugu ikusten)*

-ARREN

- *etorri es arren estau ardure (etorri ez arren ez dago ardura)*

-SKERO(N)

- *ara pistidxe gustidxe itxen deure estutueskeron danak, onak ixenta be (hara piztia guztiek egiten dute estutuz gero denek, onak izanda ere)*
- *bai etze batiitu itxen da txarto oneskero umie (bai etxe bateatu egiten da txarto egonez gero umea)*
- *basora dxoaneskero galdu ingo litxikes (basora joanez gero galdu egingo lirateke)*
- *denpora ona iñeskero dxoalixike basora (eguraldi ona eginez gero joan liteke basora)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *egidxe esaneskero naikoa da (egia esanez gero nahikoa da)*
- *eskondueskero, estot esetu aitxe bixi dan artien beiño (ezkonduz gero, ez dut ezagutu aita bizi den artean baino)*
- *etorrieskero aldiara pañelu imin bear ixete san (etorritz gero baserrira zapia ipini behar izaten zen)*
- *kotxen dxoaneskero lelau allegeko sara (kotxean joanez gero lehenago ailegatuko zara)*
- *uretan imiñieskero itxen da bigundu (uretan ipiniz gero egiten da bigundu)*

"BEIÑ"ekin batera erabiltzen dela ñabardura kausala ematen zaio; adibidez:

- *beñ asieskero akabe in bear du (behin hasiz gero amaitu egin behar da)*

"ETA", aditz partizipioari dautsola, funtzio desberdinak betetzen dituela agertzen zaigu.

Denborazkoa:.

- *allegeu te dxoan san oira (ailegatu eta joan zen ohera)*

eta ostien

- *bier in txe ostien dxango du (behar egin eta ostean jango dugu)*
- *basoan ibilitxe ostien basora dxoan giñen (basoan ibili eta ostean basora joan ginen)*
- *dxan ta ostien dxoango gara etzera (jan eta ostean joango gara etxera)*
- *jainkoan etzien agertu gizona, bai naikoa edan ta ostien (jainkoaren etxean agertu gizona, bai nahikoa edan eta ostean)*

eta artes

- *bestiek, dxo ta artes barrikera, in bear da (besteak, jo eta artez barrikara, egin behar da)*

eta ensegida

- *pareu te ensegida il in san (paratu eta ensegida hil egin zen)*

eta gero

- *siketu te gero gorde (sikatu eta gero gorde)*

- *lapurretan in txe gero, erradurek imiñi atzes saldidxeri (lapurretan egin eta gero, perrak ipini atzez zaldiari)*
- *gero aitxe il txe gero eskondu nitzen ni (gero aita hil eta gero ezkondu nintzen ni)*

Modala:

- *ori ekarritze estu eser itxen (hori ekarrita ez dugu ezer egiten)*
- *ori esanta estu konpontan eser (hori esanda ez dugu konpontzen ezer)*
- *sopak intxe dxaten dxen (zopak eginda jaten zuen)*
- *sobrie amen etzien ikusi dot nik ekarritze (hondakina hamen etxean ikusi dut nik ekarrita)*
- *ogigastaye, abarka sarrak erreta desaparecido in da (ogigaztaia, abarka zaharra erreta desagertu egin da)*
- *txapelari bueltie emonta bere kentzien da, sein sillieri bueltie emon be bai (txapelari buelta emanda ere kentzen da, zein aulkiari buelta eman ere bai)*

Gerundiala:

Hemen ere bereizketa txiki bat egin beharrean gagoz; hau da, alde batetik "egon" aditzarekin agertzen dela, eta bestetik, "eduki" aditzarekin agertzen dela.

egon

- *ori eon da amak intxe (hori egon da amak eginda)*
- *beteta odolagas egon san (beteta odolagas egon zen)*
- *kantzeute nau (nekatuta nago)*
- *ori esanta dau (hori esanda dago)*
- *amen geurien be intxe daus ayek (hamen geurean ere eginda dagoz haiek)*
- *ordun dau ya labasue intxe (orduan dago labasua eginda)*

eduki

- *eukidxen miñen aspidxen pegeta (eduki zuen mihinaren azpian inkatuta)*
- *ogidxe gordeta euki dot (ogia gordeta eduki dut)*
- *ikoan esnias bai entzunte dekot (ikoaren esneagaz bai entzunda daukat)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *amar millen dekosus taseute ganaduek igual (hamar milan dauzkazu tasatuta ganaduak)*

Kontzesiboak:

"ETA" k balio kontzesiboa izan ahal izateko "BERE" rekin batera agertu behar da; adibidez:

- *gure aitxek eseuen gure ixeten orretariko ganadue debalde ekarritxe beres (gure aitak ez zuen gura izaten horretariko ganadua dohain ekarrita ere ez)*
- *ara pistidxe gustidxe itxen deure estutueskeron danak, onak ixenta be (hara piztia guztiek egiten dute estutuz gero denek, onak izanda ere)*

Aditz partzipioekin batera erabiltzen diren posposiziorik garrantzitsuenak ondoko hauek dira:

BARIK

- *ego saitzes ixilik eser esan barik (egon zaitex ixilik ezer esan barik)*
- *billurre deko dxeusi barik (bildurra dauka jausi barik)*
- *sutie eskobie paseu barik es dxoan, angeruek dxantzan in deidxien (sutea eskoba pasatu barik ez joan, aingeruek dantzan egin dezaten)*
- *ta au kamiño ori in barik, Armintzakoa, ametik gora idxete san (eta kamino hau hori egin barik, Armintzakoa, hamendik gora igaten zen)*
- *garbitxu barik eukitxen dus (garbitu barik edukitzen ditugu)*

BARIK BERE

- *ikusi baripere esetu inyot (ikusi barik ere ezagutu egin dut)*

BAINO

- *ein beño oba da erosi (egin baino hobe da erosi)*
- *iñosentekeridxe esan beño oba ixilik egon (inozentekeriak esan baino hobe ixilik egon)*

BIARRIEN

- *gorantza dxoan biarrien soas eskoatara (gorantza joan beharrean zoaz eskoatara)*
- *eta Sumitxan lotu bierrien onaño etorri (eta Sumitxan lotu beharrean honaino etorri)*
- *etzien dxan biarrien kalien dxangu (etxean jan beharrean kalean jango dugu)*
- *berakatzak ekar biarrien kinpulek ekar txus (berakatzak ekarri beharrean kipulak ekarri ditu)*

ORDUKO

- *entzun orduko esetu dot (entzun orduko ezagutu dut)*
- *gu dxoan orduko dxoanta egon dire (gu joan orduko joanda egon dira)*
- *eurek etorri orduko gu beti gaus bierrien (eurek etorri orduko gu beti gagoz beharrean)*
- *saguek danak, ukutu orduko iltxen ditzus (saguak denak, ikutu orduko hiltzen ditu)*
- *itxen orduko baltzitzute egoten da ardidxe (etzan orduko baltzitura egoten da ardia)*
- *gu dxoan orduko dxoanta egon dire (gu joan orduko joanda egon dira)*

ORDUREKO

- *soloan buelta erdi iñ ordureko, bedxe il in dxaken baten golpien (soroan buelta erdi egin ordurako, behia hil egin zitzaion baten kolpean)*
- *eguskidxe urten ordureko en jeneral esaten dxen (eguzkiak irten ordurako gehienetan esaten zuen)*

BAÑO LELAU

- *dxan beño lelau eskuek garbitxu ixus (jan baino lehenago eskuak garbi itzazu)*
- *orduen itxen dere, eskondu beño lelau (orduan egiten dute, ezkondu baino lehenago)*
- *kendu bear da bestieri nasteu baño lenau (kendu behar da besteei nahastu baino lehenago)*
- *ori in beño lelautxuau, ta gero gedxerak dxote siren, bai, oiñ esta botaten gedxerari pere baye (hori egin baino lehentxoago, eta gero deierak jotzen ziren, bai, baina orain ez da botatzen deierarik ere baina)*

BAKIOKO HIZTEGIA

ARTIEN

- *orrek etorri artien emen egongo gara (horiek etorri artean hemen egongo gara)*
- *itxagon ingo du akabartien (itxaron egingo dugu amaitu artean)*
- *baye kargu artzen deu amabixik illartien a umie (baina kargu hartzen du amabixik hil artean ume hura)*
- *aguenteu enbriek eta besterik eseberes, segidu ill artien (iraun andrek eta besterik ezer ere ez, segitu hil artean)*

Indarra edo enfasia areagotzeko "ARIK ETA" erabiltzen da; adibidez:

- *kanikie bota gora ta tabieri bueltie emon ta olan, arik eta batak edo bestiek galdu artien (kanika bota gora eta tabari buelta eman eta holan, harik eta batak edo besteak galdu artean)*
- *ta gero segidu dxoten arik eta amasaspi kanpa dxo artien (eta gero segitu jotzen harik eta hamazazpi kanpai jo artean)*

IXEN ESİK

- *dxoan dire danak anaidxie ixen esik (joan dira denak anaia izan ezik)*
- *etor dire danak ori ixen esik (etorri dira denak hori izan ezik)*

AUNKE

Berau gorago ikusiko "-ARREN" eta "-AITTIK"en ordeaz inoiz edo behin agertzen da:

- *aunke asko etorri danak dxango deure (asko etorri arren denek jango dute)*
- *aunke errikoa ixen nik estot esetuten (herrikoa izan arren nik ez dut ezagutzen)*
- *enedxo emon aunke beluneko eskatu (ez diezaioket eman belauniko eskatu arren)*
- *ori mutille esta lotzen etzien aunke denpora txarra iñ (mutil hori ez da lotzen etxean eguraldi txarra egin arren)*
- *aunke eskatu es emon inyosku (eskatu ez arren eman egin digu)*
- *aunke asko etorri danak dxango deure (asko etorri arren denek jango dute)*

SELAN... ALAN...

- *selan koxu alan dxaten txus (zelan hartu halan jaten ditu)*

- *selan irebasi alan gastetan deu (zelan irabazi halan gastatzen du)*
- *selan etorri alan dxesarten dire (zelan etorri halan jezartzen dira)*

30.2. ADITZ IZENAK

Aditz izena behin lortuz gero, beroni deklinabidearen hainbat kasu marka erants dakizkioke. Atal honetan aditz izenari erants dakizkiokeen kasu markak eta euron erabilerak ikusiko ditugu.

ABSOLUTUA

Aditz izena absolutu kasu markarekin gune bitan ager dakiguke, subjektu eta objektu guneetan; adibidez:

- *ainbet biderres toke dxaku aixeri ereitxie bere (hainbat biderrez suertatu zaigu harexeri eragitea ere)*
- *gusteko leskixu beskari bet dxatie egun beten (gustatuko litzaizuke bazkari bat jatea egun baten)*
- *oba da dxoatie ontxe (hobe da joatea oraintxe)*
- *ori esatie esta ona (hori esatea ez da ona)*
- *ori gure dot etortie (hori gura dut etortzea)*
- *astu in dxat atie serratutie (ahaztu egin zait atea ixtea)*
- *akorde sitxes erostie (gomuta zaitex erostea)*
- *kantzeta nau bedarra ebatie (nekatuta nago belarra ebakitzea)*
- *orrek gure deure emen egotie (horiek gura dute hemen egotea)*
- *ibilli esitxie da txarra (ibili ezitea da txarra)*

ERGATIBOA

- *ondo ikusi esitxiek buruko miñe emoten deu (ondo ikusi eziteak buruko mina ematen du)*

DATIBOA

- *orrek fumetieri itxi tzo (horrek erretzeari utzi dio)*

PARTITIBOA

- *orre tausent lekuen estau oterik (horiek dagozen lekuan ez dago egoterik)*

BAKIOKO HIZTEGIA

SOZIATIBOA

- *emen egotias kontentu nau (hemen egoteagaz pozik nago)*
- *posi nau ukustias (pozik nago ikusteagaz)*
- *txakurrek ausitxen deu saratie entzutiegas batera (txakurrak ahausi egiten du zarata entzuteagaz batera)*

INSTRUMENTALA

- *ba labarako ixete san andidxao ero, errama mieaoak ixetes (ba laberako izaten zen handiagoa edo, adarra meheagoak izatez)*

MOTIBATIBOA

- *afaridxe dxan esitxiarren dxoan dire (afaria jan ezitearren joan dira)*
- *ariñ ibiltxiarren dxeusi de (arin ibiltzearren jausi da)*

INESIBOA

- *funerala intxe, dxoate san bakotxa mesie ataraten (hileta eginda, joaten zen bakoitza meza ateratzen)*
- *astoakas dxoaten giñen Bermioara bendejie saltzen (astoakaz joaten ginen Bermeora bendejia saltzen)*
- *gu topetan dxoate sien (gu topatzen joaten ziren)*
- *munarridxe sartzien etorri siren (munarriak sartzien etorri ziren)*
- *atrebidu de koistan (ausartu da hartzen)*
- *basoa on da erretan (basoa egon da erretzen)*
- *dxaten emon dostie (jaten eman didate)*
- *emen lotu de afaritxen (hemen lotu da afaltzen)*
- *guri amak eta aitxek estoskuen isten dxoaten baye dxoan gara (guri amak eta aitak ez ziguten uzten joaten baina joan gara)*
- *ikesi dot txistue dxoten (ikasi dut txistua jotzen)*
- *ikusi sitxut etorten (ikusi zaitut etortzen)*
- *kontestetan dxakin yeu (erantzuten jakin du)*
- *koxu deure ostuten (hartu dute osten)*
- *nik orreri irekatzi tzet itxen (nik horri irakatsi diot egiten)*
- *ori erresa da itxen (hori erraza da egiten)*
- *orrek estudixetan segitan deu (horrek estudiatzen segitzen du)*

- *orrek kantetan daki (horrek kantatzen daki)*
- *oyen sartzen lagunduten dotzo (ohean sartzen laguntzen dio)*
- *pasetan itxi dostie (pasatzen utzi didate)*

LEKU GENITIBOA

Beronek lau erabilera desberdin eduki ditzake; konpletiboa, finala, izen laguna eta aditz laguna. Hona hemen esaldi batzuk:

- *a okelie gero ederto ote san lapikoan dxateko (okela hura gero ederto egoten zen lapikoan jateko)*
- *a sartzien tzegun, estomagutik libretako (hura sartzien genion, estomagutik libratzeko)*
- *ak eseuen itxen saltzeko (hark ez zuen egiten saltzeko)*
- *belarriko miñe kentzeko lenau itxe san oridxo bota (belarriko mina kentzeko lehenago egiten zen orioa bota)*
- *Bermiora dxoateko enbrak eusokoak batzen siren (Bermeora joateko andreak auzokoak batzen ziren)*
- *bost errieleko bat eskatuten dotzo abadiak ori kentzeko (bost errealeko bat eskatzen dio abadeak hori kentzeko)*
- *dxausteko moduen egon da (jausteko moduan egon da)*
- *dxosteko makiñe apurtu inye (josteko makina apurtu egin da)*
- *etor dire gues berba itxeko esperantzian (etorri dira gugaz berba egiteko esperantzian)*
- *exie bakixu artoa eraitzekoa (exea badakizu artoa ereitekoa)*
- *gure amak eukitxen dxen orrasidxe istue sorriddexek sertutekoa (gure amak edukitzen zuen orrazi estua zorriak zertzekoa)*
- *iñor esan eroatekorik egon (inor ez zen eroatekorik egon)*
- *ori dau etorteko (hori dago etortzeko)*
- *orrek balidxo deu dxateko (horrek balio du jateko)*
- *orrek billurre deko dxeusteko (horrek bildurra dauka jausteko)*
- *txartel bat koxu bear ixete san bijilidexek itxeko, eta gitxiau itxeko (txartel bat hartu behar izaten zen bijiliak egiteko, eta gutxiago egiteko)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *umiek lo itxeko bere kante itxen tzien*
(*umeak lo egiteko ere kantatu egiten zien*)

-TEKOTAN

- *txarto itxekotan oba itxi* (*txarto egitekotan hobe utzi*)
- *txarto berba itxekotan oba ixilik egon*
(*txarto berba egitekotan hobe ixilik egon*)

EZEZKOAK

Ezezkoetan "EZ" aditzondoa "-TE"ren aurrean agertzen da:

- *ondo ikusi esitxiek buruko miñe emoten deu* (*ondo ikusi eziteak buruko mina ematen du*)
- *ibilli esitxie da txarra* (*ibili ezitea da txarra*)
- *berdurie dxaten dot loditxu esitxiarren*
(*berdura jaten dut loditu ezitearren*)
- *afaridxe dxan esitxiarren dxoan dire*
(*afaria jan ezitearren joan dira*)

-KERAN

- *etzetik urtekeran txakurrek aginke in dotzo*
(*etxetik irtekeran txakurrak haginka egin dio*)
- *ixikeran apurtu in de giltze* (*itxikeran apurtu egin da giltza*)
- *asikeran nik esetu dot* (*hasikeran nik ezagutu dut*)

30.3. ASPEKTUAK

Ataltxo honetan aspektu burutu, ez-burutu eta geroa egiteko erabiltzen diren baliabideak aurkeztuko ditugu.

ASPEKTU BURUTUA

Aditz partizipioa eta laguntzailea batukeran, partizipioa "eu" amaieraduna den kasuetan azken hau "e" bihurtzen da:

pase da	pentze dot
plante da	kobre dot
akabe dot	akorde nas

"ri", "li" eta "si" amaieradunen kasuan azken "i" galtzen da zenbaitetan:

etor dxaken	ibil siren
ekar neuen	ikus dot

ASPEKTU EZBURUTUA

Aspektu honen alomorfoak TEN, ETAN, TZIEN edo TZEN eta TAN dira. Jarraian bakoitzaren erabileraren adibide batzuk emango ditugu:

TEN

etorten	dxausten
esaten	dxaten
ukusten	egoten
koxuten	ixeten
leiduten	etorten
ekarten	batuten
ataraten	dxoten

Alomorfo honen aurrean "i" bat egonez gero palatalizatu egiten da:

itxen	imintxen
eukitxen	iltxen

ETAN

libretan	asmetan
akordetan	piketan
pasetan	kalmetan
kanbidxetan	akabetan
pentzetan	kobretan
urtetan	erretan

TZEN edo TZIEN

sartz(i)en	sertz(i)en
kentz(i)en	galtz(i)en
artz(i)en	saltz(i)en
lotz(i)en	batz(i)en

TAN

mantenitan	segitan
koitan	otzitan
dirijitan	utzitan
agintan	entenitan

GEROA

Aspektu honen ezaugarria "-KO" dugu nagusiki, berau aditz partizipioari erasten zaio; adibidez:

atarako	artuko
botako	lotuko
erreko	ekarriko
gordeko	ausiko

"eu" amaierako partizipioakaz "ko" gehitu ez eze, "eu" "e" bihurtu ere egin behar da:

BAKIOKO HIZTEGIA

arregleko	paseko
topeko	pentzeko
akabeko	kobreko

"n"z amaituko partizipioakaz "go" erabiltzen da

ingo	urtengo
dxango	eraingo

30.4. ADITZ LAGUNTZAILEAK

Aditz laguntzaileen taulak aurkezteko NOR, NOR-NORI, NORK-NOR eta NORK-NORI-NOR ohiko sailkapenari jarraituko diogu

NOR

Indikatibo oraina	Indikatibo iragana
nas	nitzen/nitxen
as	
da	san
gara	gintze(sa)n/giñen
sara	siñen
sarie	siñien
dire(s)/die	si(r)en

ALOKUTIBOAK	
oraina	iragana
nok	neitzoan
dok	soan
gosak	geintzosan
dosak	soasen

Baldintza	Ahalezko oraina
nitxike	nitxike
litxike	litxike/leitxe/lei
gintxiskes	gintxiskes
sintxikes	sintxikes
sintxikese	sintxikese
litxikes	litxikes

Subjuntiboa
neitxen
daitxen/deitxen
g(e)itxesan
saitxesan/seitxesan
seitxesan
deitxesan

NOR-NORI

HURA	HAIEK
dx(a)s)t/dast/dat	dx(a)s)tes/dastes
dxako/dako	dxakos
dxaku	dxakus
dxatzu	dxatzus
dxatzue	dxatzues
dxak(i)e/dake	dxakies

ALOKUTIBOAK	
HURA	HAIEK
dxatek	dxatesak
dxakok	dxakosak
dxakuk	dxakusek
dxakiek	dxakiesak

HURA	HAIEK
dx(a)s)ten/dasten	dxatesan/astesan
dxaken/daken	dxakesen/dxakosen
dxakun	dxakusen
dxatzun	dxatzusen
dxatzuen	dxatzuesan
dxakien/dakien	dxakiesan

Hauezaz ostera: dxakon, dxakesan eta aoristikoak diren honako hauek ere jaso ditugu: ekiden (niri), ekidxon (hari), ekigun (hura-guri), ekigusen (haiek-guri)

HURA	HAIEK
leskist	leskistes
leskidxo	leskidxos
leskigu	leskius
leskixu	leskixus
leskixue	leskixues
leskidxe	leskidxes

HURA	HAIEK
dakiden	dakidesan
dakidxon	dakidxosan
dakigun	dakiusen
dakixun	dakixusen
dakixuen	dakixuesan
dakidxen	dakidxesan

NORK-NOR

NI	GU
nok	gosak
neu	gaitxus/g(e)itxus
nosu	gosus
nosue	gosues
neurie	gaitxues/g(e)itxues

BAKIOKO HIZTEGIA

HURA	HAI EK
dot	doas/dotes
dok	dosak
deu	d(e)itxus/dotxus
du	dus
dosu	dosus
dosue	dosues
deurie/deure/dere	d(e)itxues

ZU	ZUEK
s(a)itxut/seitxut	saitxuete
s(a)itxu/seitxu	s(a)itxue/seitxue
-	-
s(a)itxue/seitxue	s(a)itxue/seitxue

ALOKUTIBOAK

NI	GU
neidxok	geidxosak
neidxuek	geidxuesak

HURA	HAI EK
dxoat	dxoasat
dxok	dxosak
dxuk	dxusek
dxuek	dxuesak

NI	GU
nendun/neidxen	gendusen/gi(n)txusen
nendusun	-
nendusuen	-
nenduen/neurien	genduesan/gitxuesan

HURA	HAI EK
neuen	neuesen/nitxu(se)n
seuen/dxen	dxesan/seitxu(se)n
gendun	gendusen
sendun	sendusen
senduen	senduesan
se(u)rien/seren/dxien	sitxuesan/dxiesan

ZU	ZUEK
-	-
sendusen	senduesan
-	-
senduesan	senduesan

HURA	HAI EK
neke	nekes
leke	lekes
genke	genkes
senke	senkes
senkie	senkies
lekie	lekies

HURA	HAI EK
neike/nei	neikes/neis
leike/lei	leikes/leis
geinke	geinkes
seinke	seinkes
seinkie	seinkies
leikie	leikies

HURA	HAI EK
deiten	deitesan
deidxen	deidxesan
deigun	deigusen
deixun	deixusen
deixuen	deixuesan
deidxien	deidxiesan

NORK-NORI-NOR

NIRI (s)	NIRI (p)
dost/doste	dostes
dostesu	dostesus
dostesue	dostesues
dostie/doste	dosties

ZURI (s)	ZURI (p)
dotzut	dotzudes
dotzu	dotzus
dxatzu	dxatzus
dotzue	dotzues

HARI (s)	HARI (p)
dotzet	dotzetes
dotzo	dotzos
dotzegu/dotzu	dotzus
dotzesu	dotzesus
dotzesue	dotzesues
dotz(i)e	dotzies

GURI (s)	GURI (p)
dosku	doskus
doskue	doskues

BAKIOKO HIZTEGIA

ZUEI (s)	ZUEI (p)
dotzutie	dotzuties
dotzue	dotzues
dxatzue	dxatzues
dotzue	dotzues

HAIEI (s)	HAIEI (p)
dotzet(i)e	dotzietes
dotzie	dotzies
dotzegu/dotzu	dotzus
dotzesu	dotzesus
dotzesue	dotzesues
dotzie	dotzies

ALOKUTIBOAK

NIRI (s)	NIRI (p)
dxostek	dxostesak
dxostiek	dxostiesak

HARI (s)	HARI (p)
dxotzet	dxotzesat
dxotzek	dxotzesak
dxotzeguk	dxotzusek
dxotziek	dxotziesak

GURI (s)	GURI (p)
dxoskuk	dxoskusek
dxoskuek	dxoskuesak

HAIEI (s)	HAIEI (p)
dxotziet	dxotziesat
dxotziek	dxotziesak
dxotzeguk	dxotzusek
dxotziek	dxotziesak

NIK (s)	NIK (p)
notzen/neutzien	neutzesan
notzun	notzusen
notzuen	notzuesan
notzien/neutzien	neutziesan

ZUK (s)	ZUK (p)
ostesun	ostesusen
tzesun	tzesusen
-	-
tzesuen	tzesuesan

HARK (s)	HARK (p)
osten/dosten	dostesan
otzen/eutzen/dotzen	otzesan
oskun/doskun	oskusen/doskusen
otzun/dotzun	otzusen/dotzusen
otzuen/dotzuen	otzuesan/dotzuesan
otzien/dotzien	otziesan/dotziesan

GUK (s)	GUK (p)
tzegun	tzegusen
tzeguen	tzeguesan

ZUEK (s)	ZUEK (p)
ostesuen	ostesuesan
tzesuen	tzesuesan
-	-
tzesuen	tzesuesan

HAIEK (s)	HAIEK (p)
ostien/dostien	ostiesan
otzien/dotzien	otziesan
oskuen/doskuen	oskuesan
otzuen/dotzuen	otzuesan
otzuen/dotzuen	otzuesan
otzien/dotzien	otziesan

HURA	HAIEK
neuskidxo	neuskidxos
leuskidxo	leuskidxos
geuskidxo	geuskidxos
seuskidxo	seuskidxos
seuskidxue	seuskidxues
leuskidxue	leuskidxues

HURA	HAIEK
neskidxo/nedxo	neskidxos/nedxos
ledxo	ledxos
geskidxo	geskidxos
seskidxo	seskidxos
seskidxue	seskidxues
leskidxue	leskidxues

HURA	HAIEK
deisten	deistesan
deidxon	deidxosan
deiskun	deiskusen
deitzun	deitzusen
deitzuen	deitzuesan
deidxuen	deidxuesan

BAKIOKO HIZTEGIA

31. JUNTAGAILUAK

Atal honetan juntagailu desberdinen erabileraz jaso ditugun adibideak emango ditugu.

ETA KOPULATIBOA

- *orrek in yeu bierra ta geuk eroan du (horrek egin du beharra eta guk eroan dugu)*
- *ayen ure erdire ekarri txe a edan (haiek ura erdira ekarri eta hura edan)*
- *orrek ekartxus olloak eta beran anaidxiek iltxus (horrek ekarri ditu oiloak eta beraren anaiak hil ditu)*

ETA KAUSALA

- *geuk esetu du geuk in du te (geuk ezagutu dugu geuk egin dugu eta)*
- *banoa belu de ta (banoa belu da eta)*
- *eroaixu guardasola euringo deuela esalei txe (eroan ezazu guardasola euri egingo duela esan liteke eta)*
- *arixie orduen obrak itxeko useta san, arixie egur gogorra da ta (haritza orduan lanak egiteko usatzen zen, haritza egur gogorra da eta)*
- *su atxa beño gogorrau ixen sara ta (zu haitza baino gogorragoa izan zara eta)*
- *ogidxe bille dxoan, ta kuskurre dxanta es etorri pekatue da ta (ogia bila joan, eta kuzkurra janda ez etorri bekatua da eta)*

BERE/BE

- *ekar dot dxatekoa ta erosi dot ogidxe bere (ekarri dut jatekoa eta erosi dut ogia ere)*
- *atzo esteu deitxu te geur besta etorri (atzo ez du deitu eta gaur ere ez da etorri)*
- *ondiño alkondara bape erosikot (ondino alkondara bat ere erosiko dut)*
- *orrek enplastu bedarrak orrepeño obarik mundun bere estau (horiek enplastu belarrak, horiek baino hoberik munduan ere ez dago)*
- *bautiseu bere, oiñ edonos itxen da (bateatu ere, orain edonoiz egiten da)*
- *berakatza pere, antxe dxote sien gatzagas (berakatza ere, hantxe jotzen ziren gatzagaz)*
- *etorriko da anaidxie ta gánera etorko da lengusue bere (etorriko da anaia eta gainera etorriko da lehengusua ere)*

BERE BAI/BE BAI

- *amak in deu beskaridxe tafaridxe be bai (amak egin du bazkaria eta afaria ere bai)*
- *alkola be bai imintxen tzegun, abarketa sarra be bai (alkohola ere bai ipintzen genion, abarketa zaharra ere bai)*
- *a dala ona esaten deure beraskoatarako, kinpulie egositxe be bai (hura dela ona esaten dute beherazkoetarako, kipula egosita ere bai)*
- *bideintzen be bai baye lapatan gure anaidxieri asko gustetan daken (bidegintzan ere bai baina lapatan gure anaiari asko gustatzen zitzaion)*
- *eta beste baten be bai, ididkek andrieri adarka iñ (eta beste baten ere bai, idiak andreari adarka egin)*
- *eta erdire urtetan sendun, ori eskolan bere bai (eta erdira irteten zenuen, hori eskolan ere bai)*
- *nire aitxek itxen dxesan alau sillek, ta sestoa pe bai (nire aitak egiten zituen halako aulkiak, eta otzarak ere bai)*
- *txapelari bueltie emonta bere kentzien da, sein sillieri bueltie emon be bai (txapelari buelta emanda ere kentzen da, zein aulkiari buelta eman ere bai)*

BERE EZ

- *umie esta etorriko taitxe beres (umea ez da etorriko eta aita ere ez)*
- *atzo esteu deitxu te geur besta etorri (atzo ez du deitu eta gaur ere ezta etorri)*

BAKARRIK... BERE (BAI)

- *es bakarrik etori dire eurek neu be bai (ez bakarrik etorri dira eurak neu ere bai)*

EDO

- *se gusu au edori? (zer gura duzu hau edo hori?)*
- *emeie falta deu edo arra falta deu (emea falta du edo arra falta du)*
- *estaipa okela apur bet edo egoten basan (ez dakit okela apur bat edo egosten zen)*
- *munen imintxe san edo maidxen ganien edo kaja baten ganien (munan ipintzen zen edo mahaiaren gainean edo kaxa baten gainean)*

BAKIOKO HIZTEGIA

ALA

- *estaitx diren ala emekoak ala Bilbokoak (ez dakit diren ala hemengoak ala Bilbokoak)*

BATA... BESTE

- *bata da Sanudidxokoa ta béstie da Lesamakoa (bata Zamudiokoak eta bestea da Lezamakoa)*
- *batek ekar deu ardaua ta bestiek ekar deu ogidxe (batak ekarri du ardoa eta besteak ekarri du ogia)*
- *agas buruen dxote dxien bata eta bestie (haregaz buruan jotzen zuen bata eta bestea)*

NEI/NAI

- *andidxe ixen nai txikerra ixen bardinye (handia izan nahi txikarra izan berdina da)*
- *nai etzien nai kanpoan beti itxen deu euskera berba (nahi etxean nahi kanpoan beti egiten du euskara berba)*
- *nai etzien nai kanpoan beti dau berbetan (nahi etxean nahi kanpoan beti dago berbetan)*
- *goixién nai atzaldien lagun asko dabill (goizean nahi arratsaldean lagun asko dabil)*
- *itxe siren berotu arek, sutunik imiñi, nai albos (egiten ziren berotu haiek, zutunik ipini, nahi alboz)*

ESIEN

- *titidxe galdu itxen da igual kasu in esien (titia galdu egiten da igual kasu egin ezean)*
- *eskapeu itxen deure kasu iñ esien (eskapatu egiten dute kasu egin ezean)*

SEIÑ

- *txapelari bueltie emonta bere kentzien da, sein sillieri bueltie emon be bai (txapelari buelta emonda ere kentzen da, zein aulkari buelta emon be bai)*
- *oiñ itxen da bost edo seigarren illebetien seiñ urte betegarrenien (orain egiten da bost edo seigarren hilabetean zein urte betegarrenean)*

ALDERDI BETETIK... BAYE BESTE ALDERDITXIK

- *alderdi betetik billurre deket baye beste alderditxik dxoan in gure neke (alderdi batetik bildurra daukat baina beste alderditik joan egin gura nuke)*

EZ... EZ...

- *esteure ekarriko es beskaridxe ta es afaridxe (ez dute ekarriko ez bazkaria ez afaria)*
- *nik estot saltzen es beidxe ta es ididxe (nik ez dut saltzen ez behia eta ez idia)*

EZ.... BERE EZ

- *umie esta etorriko taitxe beres (umea ez da etorriko eta aita ere ez)*

BAYE

- *denpora ona da baye arrastien euridxe ingo deu (eguraldi ona da baina arrastegian euria egingo du)*
- *esan tzet baye estost siñestu gure (esan diot baina ez dit sinetsi gura)*
- *bai entzun in yot baye estaitx seaitxik (bai entzun egin dut baina ez dakit zergatik)*
- *ori atxiñeko berbié da baye estosu entzungo (hori antzinako berba da baina ez duzu entzungo)*
- *ori be entzun dot baye estaitx selan dan (hori ere entzun dut baina ez dakit zelan den)*
- *aldien orixe ixete san niri etxat tokeu ori baye (baserrian horixe izaten zen niri ez zait suertatu hori baina)*

BAYE ALAN TA GUSTI

- *kotxien etorko dire baye alan ta gusti belu ixengo da (kotxean etorriko dira baina halan eta guzti belu izango da)*
- *eta gero proibidu ein dxien ebaten ta ingiruek baye alan ta gusti bere nik estaitx onek piñuek eta orrek galdu deure ori, gorostokidxe (eta gero galarazo egin zuten ebakitzen eta inguruak baina hala eta guztiz ere nik ez dakit pinu hauek eta horiek galdu dute hori, gorostia)*

OSTERA

- *txakurre baltza da baye ostera katue suridxe da (txakurra beltza da baina ostera katua zuria da)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *ni etzien lotu nas baye orrek ostera kalera dxoan dire (ni etxean lotu naiz baina horiek ostera kalera joan dira)*

ESPABERE

- *suridxe egosten imin barik in bear da, espabere egosten imintxen basu, esteu urtetan klaru (zuria egosten ipini barik egin behar da, ezpere egosten ipintzen baduzu, ez du irteten argi)*
- *asi eta garatu itxen dire, espabere, orrek eta danak, ilberie da onena (hazi eta garatu egiten dira, ezpere, horiek eta denak, ilbera da onena)*
- *porrueri txe danari in bear dxake oiñ, asari txe, mamarroa itxen dxake espabere erugie ta (porruei eta denei egin behar zaie orain azari eta, mamarroa egiten zaie ezpere eruga eta)*
- *berorik andidxenien dxo bear dire soltetako, espabe estire soltetan (berorik handiengan jo behar dira soltatzeko, ezpere ez dira soltatzeko)*

OSTANTZIEN

- *kolore artu bear deu, ardauden kolorie madaridxe, ostantzien aik madaridxe estire egosi (kolore hartu behar du, ardauden kolorea madariak, osterantzean madari haiek ez dira egosi)*
- *etzien ongo da edostantzien tabernan (etxean egongo da edo osterantzean tabernan)*
- *au dxan bear dosu ostantzien txiki lotuko sara (hau jan behar duzu osterantzean txiki lotuko zara)*
- *emen imin bear dot ostantzien estau lekurik (hemen ipini behar dut osterantzean ez dago lekurik)*
- *kotxien dxoan bear du ostantzien belu allegeko gara (kotxean joan behar dugu osterantzean belu ailegatuko gara)*
- *da ostantzien be antzutu itxen dire denporiegas, esteu ematen esnerik (eta osterantzean ere antzutu egiten dira denboragaz, ez du ematen esnerik)*
- *emoten doskuen ostantzien kandela bat, ta itxe oskun elixa sartzie (ematen ziguten osterantzean kandela bat, eta egiten zigun eliza sartzea)*

SE

- *agaitxik estala itxen oin prosesiñorik, se kamiñotik dxoan bear deu (haregatik ez dela egiten orain prozesinorik, ze kaminotik joan behar du)*
- *baye niri bertzoak etxates akordetan se ostantzien bertzo politxek itxe sien (baina niri bertzoak ez zaizkit gomutatzen ze osterantzean bertso politak egiten ziren)*
- *esin tope i dxien se erradurek euki dxesan atzes (ezin topatu ei zuen ze perrak eduki zituen atzez)*
- *kendu bear dosu erara beren erara, es golpien, se an lotzien da (kendu behar duzu erara beraren erara, ez kolpean, ze han lotzen da)*
- *koipie bear deure, txarrixena apur bet se ostien sebuak gustu txarra emoten dotzo (koipea behar dute txarriarena apur bat ze osterantzean bilgorrak gustu txarra emoten dio)*
- *oin bere badekotelakoa deket datorren urterako bere, se ainbet in yot (orain ere badaukadalakoa daukat datorren urterako ere, ze hainbat egin dut)*
- *oiñ orrek danak kendu dire, se automobillek keje ei dire (orain horiek denak kendu dira, ze automobilak kexatu ei dira)*
- *se alperri te, txistuek bota ta edoser itxen deure (ze alperrik da, txistuak bota eta edozer egiten dute)*

ESE

- *ba gure ixete seren beti, gari marsela ese bixer garidxe eukitxen deuela...(ba gura izaten zuten beti, gari marzela eze bizar gariak edukitzen duela...)*
- *ori berbie dxagi, ese oiñ esaten da dxagi esan ta askok estaki ser dan (berba hori 'jagi', eze orain esaten 'jagi' esan eta askok ez daki zer den)*

AIN

- *au aiñ andidxe da esta atetik kabitzen (hau hain handia da ez da atetik sartzen)*

BAKIOKO HIZTEGIA

32 MENPERAGAILUAK

32.1. -LA MENPERAGAILUA

Menperagailu honen erabilera, esaldi konpletiboetan aurkezteko, esaldi nagusiaren egitura mota bereiziko dugu. Berori baiezkoa, baiezko galdera edo ezezko galdera ete den, alegia.

Baiezkoetan:

- *akorde nas erosi inyosule (gomutatu naiz erosi egin duzula)*
- *gure amak esaten dxen saldie, familidxe euki deuenak, eta mamiñek gixonak dxaten txusela (gure amak esaten zuen salda, familia eduki duenak, eta mamiak gizonak jaten zituela)*
- *eun gramo, pentzetan dot ixeten dala (ehun gramo, pentsatzen dut izaten dela)*
- *bestiek esaten tzien bayetz semie bixiri tauela ta trunkill oteko (besteak esaten zion baietz semea bizirik dagoela eta lasai egoteko)*
- *berrogei egunien andriek sepulturie sabali tekola esate seuren (berrogei egunean andreak hilobia zabalik daukala esaten zuten)*
- *sorgiñena tirela esaten deure (sorginenak direla esaten dute)*
- *arimek purgatoridxotik urten esiñi tausela esaten dxen gure amak (arimak purgatoriotik irten ezinik dagozela esaten zuen gure amak)*
- *ori esaten da andran aixie dala (hori esaten da andren haizea dela)*
- *seuser in bear dala esate seren (zerozer egin behar dela esaten zuten)*
- *entzun dot emen ba gixon bat inyertzue daola (entzun dut hemen ba gizon bat indartsua dagoela)*
- *urtien urtien esate seuen oten dala sugoye (urtean-urtean esaten zuen egoten dela sugoia)*

Baiezko galderetan:

- *nor esan su etor dala? (nor esan duzu etorri dela?)*
- *esasu etor dala? (esan duzu etorri dela)*
- *suk pentzetan su etorriko direla? (zuk pentsatzen duzu etorriko direla)*

Ezezko galderetan:

- *esteu esan akabe deuriela? (ez du esan amaitu dutela?)*
- *estotzut esan txarto dauela ala? (ez dizut esan txarto dagoela ala?)*
- **-LA arestian ikusiko indikatiboko adizkiei ez eze, subjuntiboari ere erants dakioko; adibidez:**
  - *esaitzesu orreri dakarrela dana (esaiozu horri dakarrela dena)*
- **-LA subjuntiboarekin batera aginteraren hirugarren pertsonen ordeztu erabiltzen da; adibidez:**
  - *kaskarie euki deidxela gogorra (azala eduki dezala gogorra)*
  - *geldi geldi lotu ditzela an (geldi-geldi lotu dadila han)*
  - *estitxela dxoan (ez dadila joan)*
  - *estidxela dxan (ez dezala jan)*
  - *ekar deidxela (ekar dezala)*

-LA GERUNDIALA

- *ayeri atara bear tzus txoridxe barruen dala arrutzek (hari atera behar dizkiogu txoria barruan dela arrautzeak)*
- *ori bien dauela koxu idxen ondatxurre ta dxo dxen buruen (hori behean dagoela hartu zuen ondatxurra eta jo zuen buruan)*
- *gorantza soasela ikusi du (gorantza zoazela ikusi dugu)*
- *urte bete edo deketela edo olan ixen san (urtebete edo daukadala edo holan izan zen)*
- *ni akordetanas, neskato gastie nasela (ni gomutatzen naiz, neskato gaztea naizena ni)*
- *ayek ikusi itxen basiren an goidxen dausela, illuntzerako gora doasela, esaten seuen denpora ona dator bidzar bere (haiek ikusi egiten baziren han goian dagozela iluntzerako gora doazela esaten zuen eguraldi ona dator bihar ere)*
- *oin bere nik estot ebaten al dala, barikuetan (orain ere nik ez dut ebakitzen ahal dela, barikuetan)*

-LA BERE

- *edo gure ixen esteuela bere in yeu (edo gura izan ez duela ere egin du)*

BAKIOKO HIZTEGIA

-LA TA

- *martxa idxela ikeratute, inyer geyao dekola ta (joan zela ikaratuta, indar gehiago daukala eta)*
- *ba gause txarra dala ta, nik estot ños asmeu (ba gauza txarra dela eta, nik ez dut inoiz asmatu)*
- *ondo itxen tzola ta, estzen ondo ondo ingo baye berak sartute ondo itxen tzola ta beti (ondo egiten diola eta, ez zion ondo ondo egingo baina berak sartuta ondo egiten ziola eta beti)*
- *infernukoa tatosela ta, bajatu sien bera (infernukoak datozela eta, bajatu ziren behera)*
- *eta saldu in gure dxien asto suridxe ya sarra dala ta (eta saldu egin gura zuten asto zuria zaharra dela eta)*

-LAKO

- *damutute nau dana estotelako dxan (damututa nago dena ez dudalako jan)*
- *esta etorri belu dalako (ez da etorri belu delako)*
- *katarroa dekolako bere itxen ixen du (katarroa daukalako ere egiten izan dugu)*
- *nik ikesi neuen ori, nik oki neuelako (nik ikasi nuen hori, nik eduki nuelako)*
- *asko eretxi otzelako ixen san (asko eritzi ziolako izan zen)*
- *orrek il siren basoak dxantzi direlako (horiek hil ziren basoak jantzi direlako)*

Honen ordezkari lekuko batzuek -LAKON ere erabiltzen dute; adibidez:

- *umie dauelakon sokorruke ta eroan seuen elixara (umea dagoelako sokorruka eta eroan zuen elizara)*

-LAKOA

- *ekar deuelakoa dekot (ekar duelakoa daukat)*
- *Larrabetzukoa ixen salakoa dekot (Larrabetzukoa izan zelakoa daukat)*
- *oin bere badekotelakoa deket datorren urterako bere, se ainbet in yot (orain ere badaukadalakoa daukat datorren urterako ere, ze hainbat egin dut)*

-LAKOAN

- *etor dalakoan nau (etorri delakoan nago)*
- *emon in tzegun guk, ba dxan ingo deurelakoan edo (eman egin genion guk, ba jan egingo dutelakoan edo)*

32.2. -N MENPERAGAILUA

ERLATIBOZKOAK

- *a txartela dekonak gitxiau itxe seuen (txartel hura daukanak gutxiago egiten zuen)*
- *txarridxe da geuserik munduen dauenik onena (txerria da gauzarik munduan dagoenik onena)*
- *ordun itxe san errematien bota se asko ote siren gure derenak a okelie (orduan egiten zen errematean bota ze asko egoten ziren gura dutenak okela hura)*
- *erraidxetik parajien lotzen dana da lelengo (marratik parajien lotzen dena da lehenengo)*
- *len amen kuartue dauen lekuen ba sera, bodegie egon san (lehen hamen gela dagoen lekuan ba zera, sotoa egon zen)*
- *gero lotzen dana da mokille (gero lotzen dena da mokila)*
- *gortie da garbitxuten dana (gorta da garbitzen dena)*
- *geu pasetan garen lekuko bidie legala, legala ori de (geu pasatzen garen lekuko bidea legala, legala hori da)*
- *umie in yeuenari, emoten tzien (umea egin duenari, ematen zioten)*
- *dxaten emontzet ekar sun txakurreri (jaten eman diot ekarri duzun txakurrari)*
- *ta ori imiñi miñe itxen dan lekuen (eta hori ipini mina egiten den lekuan)*
- *afrontue da paraje bat aixiek sarri dxoten deuen edo golpiek antxe dxoten deuen beti (afrontua da inguru bat haizeak sarri jotzen duena edo kolpeak hantxe jotzen duena beti)*
- *artoak Bakidxon dausenak a, asto batek dxango leukes (artoak Bakion dagozenak, asto batek jango lituzke)*
- *oin Loyun dauena Sorrotzen ixete san (orain Loiun dagoena Zorrotzan izaten zen)*

SUBJUNTIBOA + -N

BAKIOKO HIZTEGIA

Hona hemen -N menperagailuagaz batera subjuntiboak bete ditzakeen funtzioen adibide batzuk:

- *gure dot etor ditxen (gura dut etor dadin)*
- *estokure in deixun ori (ez dut gura egin dezazun hori)*
- *estot eskatu ekarri deidxien (ez dut eskatu ekar dezaten)*
- *seusegas kortadatxu bet iñ, ak odol txarrak urten deidxen (zerozegaz ebakitxo bat egin hark odol txarrak irten dezan)*
- *ta pasetan dosu esnie tela fin betetik, garbi on ditxen (eta pasatzen duzu esnea tela fin batetik, garbi egon dadin)*
- *amurrutu estaitxesan txakurreri emoteko, biribillek ixete sien ogidzek (amorra ez daitezen txakurrei emateko, biribilak izaten ziren ogiak)*
- *korridu didxen, bueltie emon eta korridu didxen ixo, ta lotu ditxen, ta korridu didxen arre (korri dezan, buelta eman eta korri dezan ixo, eta lotu daitezen, eta korri dezaten arre)*
- *orrek billurre deko kendu estaidxuen (horrek bildurra dauka ken ez diezaioten)*
- *sutie eskobie paseu barik es dxoan, angeruek dxantzan in deidxien (sutea eskoba pasatu barik ez joan, aingeruek dantzan egin dezaten)*
- *gusteko leskist emen olge deidxien (gustatuko litzaidake hemen olga dezaten)*
- *amak esan deu emen egon gitxesan (amak esan du hemen egon gaitezen)*

SE + SUBJUNTIBOA

- *koxuixu umetxue punbale in sedeidxen (har ezazu umetxoa punbala egin ze dezan)*
- *estu batu bear ixete san gero solte sedixen (estu batu behar izaten zen gero solta ze daitezen)*

- ENA

Baiezkoetan

- *amen ikusten da jente asko dabillena (hamen ikusten da jente asko dabilena)*
- *bakixu akabe deuriena (badakizu amaitu dutena)*
- *entzun dot etor diena (entzun dut etorri direna)*

- *igerri tzut emekoa sarena (igarri dizut hemengoa zarena)*
- *konturotu nas or dauena (konturatu naiz hor dagoena)*
- *ulertutzut bidzar datorrena (ulertu dizut bihar datorrena)*

Ezezkoetan

- *esta egidxe etor estana (ez da egia etorri ez dena)*
- *estau klaru erosi deuena (ez dago argi erosi duena)*

Ezezko galderetan:

- *estotzut esan erosi dotena? (ez dizut esan erosi dudana?)*
- *estostesu antzik topeu emekoa nasena? (ez didazu antzik topatu hemengoa naizena?)*
- *suk estakixu kodañie esin dana euki, norberan ondoan dxisturidxe ta truboye dauenien? (zuk ez dakizu kodaina ezin dena eduki, norberaren ondoan juzturia eta trumoia dagoenean?)*

Esklamazioetan:

- *grasidzek etor sarena! (eskerrak etorri zarena!)*
- *grasidzek ekar deuena (eskerrak ekarri duena!)*
- *seguru etor dana! (ziur etorri dena!)*

-NIK

- *enas konturotu emekoa danik (ez naiz konturatu hemengoa denik)*
- *esteu esan akabe deurienik? (ez du esan amaitu dutenik?)*
- *estoste esan ingo deurienik (ez didate esan egingo dutenik)*
- *estot entzun geixorik daunik (ez dut entzun gaixorik dagoenik)*
- *estot pentzetan ekar deurenik (ez dut pentsatzen ekarri dutenik)*
- *estot pentzetan salbe sanik (ez dut pentsatzen salbatu zenik)*

-ENEAN

Lehenaldia

- *basoan ibil sirenien agertu sen (basoan ibili zirenean agertu zen)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *Eibarren fabrikie monte sanien ori galdu sen (Eibarren fabrika egin zenean hori galdu zen)*
- *etor danién dxaten egon gara (etorri denean jaten egon gara)*
- *etorri sarenien ikusi sitxut (etorri zarenean ikusi zaitut)*
- *etzera dxoanasién atie sarratute on da (etxera joan naizenean atea itxita egon da)*
- *txikitxuek ixen sirenien ba sur, bixi bear gendun eukin eskendun in txe (txikitxoak izan zirenean ba zuhur, bizi behar genuen eduki ez genuen egin eta)*

Egunero

- *aik asten dienien ai padoas ostabere (haiek hazten direnean haiek badoaz ostabere)*
- *entierrue egote sanien, ba asto bete ogi ekarte seuen (hileta egoten zenean, ba asto bete ogi ekartzen zuen)*
- *eskolara dxoaten giñenien itxen gendun (eskolara joaten ginenean egiten genuen)*
- *eta apur bet sertuten direnien orrek berakatzak atara (eta apur bat zertzen direnean horiek berakatzak atera)*
- *gero kukue paretan danién martxan berak dxaten deu lelengo amordie (gero kukua paratzen denean martxan berak jaten du lehenengo amordea)*
- *iltxen danién abadie dxoaten da (hiltzen denean abadea joaten da)*

Geroaldia

- *akabeta sunien etzera dxoango gara (amaitzen duzunean etxera joango gara)*

Trinkoak

- *a sue akabetan doanien ain ganetik salteu te itxe san (su hura amaitzen doanean haren gainetik saltatu eta egiten zen)*
- *bakarrik dauenien negarres moduen egoten da (bakarrik dagoenean negarrez moduan egoten da)*
- *bidxer satosenien akabetan egongo nas (bihar zatozenean amaitzen egongo naiz)*
- *sarrari pasetan dake ba edadera fuerte doasenién ba inyerra gitxi deukienien (zaharrei pasatzen zaie ba edadera sano doazenean ba indarra gutxi daukatenean)*

- *txakurre bakarrik dauenien negarres egoten da (txakurra bakarrik dagoenean negarrez egoten da)*

-NETI(K)

- *esan deurenetik gero etorko dire (esan dutenez gero etorriko dira)*
- *konbersasiño daroagunetik kónturetuten gara ser esan gure deuen (elkarriketa daroagunez konturatzen gara zer esan gura duen)*

-NIK ONA

- *etor sarenik ona esitxut ikusi (etorri zarenik hona ez zaitut ikusi)*
- *ori ekar deunik ona esta etorri (hori ekarri duenik hona ez da etorri)*
- *arma fabrikie in yanik ona sorgiñik estau, se ak garbitxu itxus danak (arma fabrika egin denik hona sorginik ez dago, ze hark garbitu ditu denak)*

-NERAKO

- *akabetan dunerako etorriko dire (amaitzen dugunerako etorriko dira)*
- *euspes imiñi, dxoan sirenako umie itxota (ahozpeaz ipini, joan zirenerako umea itota)*

-N ARTIEN

- *suek ori itxen suen artien dxatekoa pestekot (zuek hori egiten duzuen artean jatekoa prestatuko dut)*
- *surok akabetan dosuen artien dxoango gara etzera (zuek amaitzen duzuen artean joango gara etxera)*
- *afaritxen egon garan artien argidxe dxoan da (afaltzen egon garen artean argia joan da)*

-N BAKOTXIEN

- *datosen bakotxién afaritxen lotuten dires (datozen bakoitzean afaltzen lotzen dira)*
- *datorren bakotxién beti ekarten deu seuser (datorren bakoitzean beti ekartzen du zerozer)*
- *urtetan deuen bakotxién belu dator (irteten duen bakoitzean belu dator)*

BAKIOKO HIZTEGIA

-N BAKOTXEKO

- *nik asko sentiduten dotena da entzuten doten bakotxeko, telebosiñotik eta ori berbie (nik asko sentitzen dudana da entzuten dudan bakoitzeko, telebistatik eta berba hori)*

-N MEGIDEN

- *itxen deuren meiden saltze itxus (egiten duten neurrian saltzen ditu)*

-N MODUEN

- *einyu seuk esan dosun moduen (egin dugu zeuk esan duzun moduan)*
- *gastetan deu aberatza dan moduen (gastatzen du aberatsa den moduan)*
- *imintxen da olan a, len esan doten moduen (ipintzen da holan, lehen esan dudan moduan)*
- *kojiñek itxen diren moduen (kojinak egiten diren moduan)*
- *lepos edo al dan moduen edo selan edo alan iñ itxe seren (lepoz edo ahal den moduan edo zelan edo halan egin egiten zuten)*
- *nik preste dot dxatekoa amak esan deun moduen (nik prestatu dut jatekoa amak esan duen moduan)*
- *orduen emetik eta Bermiora al dan moduen igual oñes ametik Bermiora (orduan hemendik eta Bermeora ahal den moduan igual oinez hamendik Bermeora)*

-N MODURE

- *nik itxen doten modure ayek esteure itxen (nik egiten dudan modura haiek ez dute egiten)*

-N MODUKOA

- *ekar dot gastai bet suk ikusi dosun modukoa (ekarri dut gaztai bat zuk ikusi duzun modukoa)*
- *ekar dot alkondara bat aitxe tekon modukoa (ekarri dut alkondara bat aitak daukan modukoa)*

-N LES

- *geur astelena dales ba biarrien dxoan gara (gaur astelehena den legez ba beharrean joan gara)*
- *ori kanpokoa dales estaki euskera (hori kanpokoa den legez ez daki euskara)*

- *an errotie daueles da errekie, ba andik urtetan deu (han errota dagoen legez eta erreka, ba handik irteten du)*
- *gasi dauseles erre itxe ixen deu landarie (gazi dagoen legez erre egiten izan du landarea)*

-N BESTE

- *emen biar dan beste ardi dau (hemen behar den beste ardi dago)*
- *ori erosteko ba biar dan beste diru ekar dot (hori erosteko ba behar den beste diru ekarri dut)*

-N GAÑE

- *ekarri du amak esan deuen gañe (ekarri dugu amak esan duen gaina)*

SELAN... -N

- *selan usteltzen doan a au kentzen da, garidxoa iltxen da (zelan usteltzen doan hura hau kentzen da, garioa hiltzen da)*
- *selan lo lotze sien, eroate idxesan banaban oire (zelan lo lotzen ziren eroaten zituen banan banan ohera)*

SEMET ETA... -AGO... -N

- *semet eta parajeau sausen obeto entzuten da (zenbat eta parajeago zagozen hobeto entzuten da)*

SEINYE... -N MODUEN

- *one taus intxe seinye seitoak itxe sitxusen moduen (hauek dagoz eginda zeinda otzarak egiten zituen moduan)*

ZE HAR GALDERA

- *badakixu ser in bear dosun (badakizu zer egin behar duzun)*
- *bakixu non ikusi gendun? (badakizu non ikusu genuen)*
- *bakixu nortzuk ixen sien? (badakizu nortzuk izan ziren)*
- *beraas paluas megiduten sendun señek asauau bota deun (beragaz makilagaz neurtzen zenuen zeinek asagoago bota duen)*
- *bost ixer bakixu selan dausen an (bost izan badakizu zelan dagoen han)*
- *dotie da, se diru emoten deuen (dotea da, ze diru emoten duen)*

BAKIOKO HIZTEGIA

- *emen esangotzut nor dan (hemen esango dizut nor den)*
- *estaitx nongoa dan (ez dakit nongoa den)*
- *estakitx setako ibiltxen dan (ez dakit zertarako erabiltzen den)*
- *min non itxen dxakon tope itxen tzesu (min non egiten zaion topatu egiten diozu)*
- *oin bakixu senbe tekotesen? (orain badakizu zenbat dauzkadan)*
- *orretako in bixete san lelengo tronpaka señek gedxen dabillen (horretarako egin behar izaten zen lehenengo tronpaka zeinek gehien darabilen)*
- *pregunte itxen tzegun ia se denpora ingo deuen (itaundu egiten genion ea ze eguraldi egingo duen)*

SEGUN... -N

- *segun selan asi dxakon esaten edo (segun zelan hasi zaion esaten edo)*
- *an urtetan dxien segun, selan igual, demoniño edo sera segun senbet punte dekon (han irteten zuen según, zelan igual, demonino edo zera según zenbat punta daukan)*
- *a segun selan usteltzen doan garidxoak kentzen doa (hura según zelan usteltzen doan garatxa kentzen doa)*
- *ak kantetan tzien segun umie tausen lo (hark kantatzen zien según umeak dagozen lo)*

IDXAKETA... -N

- *idxaketa asi sun akabeixu (hasi duzunez gero amai ezazu)*
- *idxaketa emen gausen ikusten dxoango gara (hemen gagozenez gero ikusten joango gara)*

32.3. BA- MENPERAGAILUA

BALDINTZA ERREALA

Orainaldia:

- *asko edaten badosu gatx eileixu (asko edaten baduzu gaitz egin diezazuke)*
- *beyen lotzen bada urrau egunien denpora txarra (behean lotzen bada hurrengo egunean eguraldi txarra)*
- *botaten basus laurek eta sartzen basus barruen suretzako die intxurrek (botatzen*

- badituzu laurak eta sartzen badituzu barruan zuretzat dira intxaurrak)*
- *esin dxoalixike kotxerik espadekosu (ezin joan liteke kotxerik ez badaukazu)*
- *gabien goidxen lo itxen badeu urrau egunien denpora ona (gauean goian lo egiten badu hurrengo egunean eguraldi ona)*
- *gortie loi bakosu ardidxe beti dekosu loi (gorta lohi badaukazu ardia beti daukazu lohi)*
- *itxostxoridxe erridxen badatos denpora txarra dator (itsas txoriak herrian badatoz eguraldi txarra dator)*
- *muskerrak abise itxen deu sugoye badau paraje (muskerrak abisatu egiten du sugoia badago paraje)*
- *ogidxe espadakarre estu dxaten afaririk (ogia ez badakarte ez dugu jaten afaririk)*
- *ori ekarten baosu eroangot etzera (hori ekartzen baduzu eroango dut etxera)*

Iragana:

- *basora dxoan basiñen galdu ingo siren (basora joan bazinen galdu egingo ziren)*
- *etzera dxoan bagintzesan ikusiko gendun (etxera joan baginen ikusiko genuen)*
- *bestien etzera sartzen basiñen ordun irebasten sendun (bestearen etxera sartzen bazinen orduan irabazten zenuen)*
- *neu pere al ixen baneuen koxuko neuen baye esin koxu ixen dot (neuk ere ahal izan banuen hartuko nuen baina ezin hartu izan dut)*

BALDINTZA IRREALAK

- *suk ekarko basenkes ori geuk eroango genke (zuk ekarriko bazenu hori geuk eroango genuke)*
- *oba etorko balitxikes (hobe etorriko balira)*
- *dirue baneko gusteko leskitx ondo bixitxie (dirua baneuka gustatuko litzaidake ondo bizitzea)*

BA... MODUN

- *dxakingo baleke moduen itxen deu berba (jakingo balu legez egiten du berba)*

BA... BERE

- *txakoliñe imintxen basu be, ormien kontra es imiñi iños bere (txakolina ipintzen*

BAKIOKO HIZTEGIA

*baduzu ere, hormaren kontra ez ipini
inoiz ere)*

ZEHAR GALDERA

- *pregunteixu orreri ia dxan gure badeu
gedxau (itaundu iezaiozu horri ea jan
gura duen gehiago)*
- *orre tiñue ia etorri balitxikes ona (horiek
dinote ia etor litezkeen hona)*
- *estaitx etzien badau (ez dakit etxean
dagoen)*
- *estakitx etor bada (ez dakit etorri den)*